AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

9 NİSAN 1966
SAYI : 616
FİYATI : 125 KURUŞ

ÇANKAYANIN YENİ SAHİBESİ

ATIFET SUNAY

Cilt : XXXV Yıl : 12 Sayı : 616

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :
Metin Toker

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ
Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :
İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — DIŞ HABERLER KISMI: T. Kemal — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — TİYATRO: Lûtfi Ay SİNEMA: Nijat Özön

İstihbarat Tel : 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU
SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KARİKATÜR
Cem

KAPAK KLİŞESİ
Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI
Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF
T.H.A.
Erdoğan Çiftler

KLİSE
Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER
Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER
Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH
6.4.1966

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Geçen hafta, elimizde olmayan bir sebepten, AKİS okuyucularından yüze yakın şikâyet ve üzüntü mektubu aldım. Okuyucular elbette ki yerden göğe haklıydılar. Fakat ortada bizi de haklı gösterecek sebep mevcuttu.

Olay şudur: Geçen hafta AKİS'in tertip işini plânlarken, Ankara Asliye Ceza Yargıçlığından bir tekzip yazısı geldi. Tekzip, AKİS'in değerli okuyucularından pek çoğunun yakından tanıdıkları Celil Cevherioğlu adındaki şahsa aitti. Cevherioğlu, Metin Tokerin ikinci kısmını yazdığı "İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikasında kendi adının geçtiğinden bahisle, tefrikanın ortasına oturmak ve hem de bunu kanun zoruyla yapmak istiyordu. Bu, yürürlükteki Basın Kanunu hükümlerine göre Cevherioğlunun belki hakkıdır ama, bizim, AKİS okuyucularının dikkatle izledikleri "İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikası içine bir şahsın kendisiyle ilgili tekzip yazısını koymağa ve okuyucularımızın huzurunu kaçırmağa hakkımız yoktur. Kanun -cevap ve tekzip hakkını teminat altına alan Basın Kanununun 19. Maddesi-, "ayni sayfada, ayni sütunda" ibaresini taşımaktadır. Eğer tefrikayı her zamanki yerinde yayınlasaydık, 18. sayfada, hem de tefrikanın tam ortasında, Cevherioğlunun resmi ve kendi ifadeleri bulunacaktı. Biz de, kanuna ve nizama bağlı kalarak, Cevherioğlunun resmini ve tekzibini, o sayı için hazırlanan MİZAH sayfasında yayınladık. Tabii böylece tefrikayı da üç sayfa kaydırmak zorunluluğu doğdu. AKİS okuyucularının pek çoğu, eski devirlerde bu tekzip furyası yüzünden sayfalar arasında ne cambazlıklar yaptığımızı hatırlayacaklardır. Bu itibarla, bugün merakla izledikleri "İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikası içine, yazının bütünlüğünü bozacak gereksiz bir yazı koymadığımız için bizi geçen haftaki durumdan ötürü fazla suçlayamıyacaklardır.

Okuyucularımızın mektuplarındaki nâzikâne ifadelere pek çok teşekkür ederiz. Hemen haber vereyim ki AKİS, okuyucularının bu şikâyetlerine bir çare düşünmüş ve bulmuştur. Tefrika sona erdiğinde, elde olmayarak yapılan bu kusur düzeltilecek ve okuyucularımıza, 24. tefrika, ilâve olarak verilecektir. Suçun bizde olmadığını değerli AKİS okuyucularının kabul edeceğini sanırım.

Bu arada, AKİS Yayınlarının ikinci eserini bu ayın ortalarında sizlere sunacağımızı da müjdelemek isterim. Metin Tokerin gezi notları, "Rus Geldi Aşka, Rusun Aşkı Başka" adıyla gene, modern Ajans-Türk Matbaasında hazırlanmaktadır. Bilinmeyen ülke Sovyet Rusyanın en ilginç bölgeleri, insanları, inanışları, yaşayışları, zenginlikleri ve dertleri bu kitapta, objektif bir üslûpla anlatılmaktadır. Usta bir gözlemci olan Tokerin bu kitabının da basında geniş yankılar uyandıracağından eminim. Kitap, Rusyaya ait hiç bir yerde çıkmamış orijinal resimler ve nefis bir baskıyla pek yakında elinize ulaşacak ve kitaplığınız değerli bir eser daha kazanmış olacaktır.

Saygılarımızla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Cilt : XXXV Sayı : 616 9 Nisan 1966

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Gözdeki mertek

Bugün türk umumî efkârı, bir adamın kimliğinin merakı içindedir. Bu adam Yakup Demir adını taşımaktadır ve S.S.C.B. Komünist Partisinin son kongresinde Partinin Birinci Sekreteri, yani başı Brejnef kendisini Türkiye Komünist Partisinin temsilcisi olarak selamlamıştır. Bilinen, Yakup Demirin Türkiye dışında olduğudur.

Brejnef bu selamıyla, bilinmez, Türkiyedeki Demirel İktidarının gözünü açabilecek midir? Demirel İktidarı için komünist demek, en mutedilinden de olsa sosyalist fikirleri savunan demektir. Demirel İktidarı için komünist demek, petrollerimizin ve madenlerimizin bol keseden yabancılara açılmasını istemeyen aydın demektir. Demirel İktidarı için komünist demek, devlet adamlarının nutuklarında uhrevi konulardan ziyade dünyevî konulara temas edilmesini doğru bulan yazarlar demektir. Demirel İktidarı için komünist demek, kompozisyon dersinde Lenini Atatürkle kıyaslayan çocuk demektir. Demirel İktidarı için komünist demek, bir takım zenginlerin parasını almak için açılmış gece klüplerinde solculuk satan şarkıcılar, besteciler, saz şairleri demektir. Nihayet Demirel İktidarı için, bir belirli ölçüde komünist demek, İsmet İnönü dahil, ortanın solundaki herkestir.

Türkiyede komünizmle mücadele adı altında bu cephe, yani Demirelin günü geçmiş fikirlerinin karşısındaki güçlü cephe susturulmak istenirken Brejnef, bazı zaruretlerin icabı, bu İktidarın gözünü açması gereken bir açıklama yapmıştır. Brejnefin bu açıklamayı yaparak bir pot kırmış olduğu sanılmamalıdır. Komünist propagandaya göre komünist partiler dünyanın bütün memleketlerinde vardır, fakat bunların bir kısmı şimdilik yeraltında çalışmak mecburiyetindedirler, günü geldiğinde onlar da orada iktidarı alacaklar ve böylece ideallerdeki komünist dünya gerçekleşecektir. Bundan dolayıdır ki Komünist Partilerin bütün kongrelerinde "misafir temsilciler" memleket ve şahıs ismi söylenerek selamlanmaktadır. Bu, bir nevi kuvvet ilacı enjeksiyonudur.

Leonid Brejnef
Demirele kopya veriyor

Daha bundan iki hafta evvel bu dergide (Bk. Sayı 613) Demirel İktidarının manasız komünist avı incelenirken asıl komünistlerin memnun, ellerini uğuşturdukları belirtilmekteydi. Brejnefin yaptığı hatırlatma bu teşhisin gerçekliğini ortaya koymuştur. Gerçek komünist avı, Yakup Demirin Türkiyedeki temaslarını tesbit etmek, gizli örgütlendiğinden şüpre bulunmayan bu Türkiye Komünist Partisinin mensuplarını yakalamak, hücrelerini bulmaktır. Bu gizli teşkilâtın Demirel İktidarının tutumundan faydalandığı, bir yandan komünizme elverişli psikolojik ve ekonomik havanın yaratılmasından, diğer taraftan herkesin komünist yapılmasından sonra kendini daha kolay saklayacağı muhakkaktır. Her halde bu zincirin halkalarını sanat çevrelerinde, açıktan yazı yazan, hayatı belli gazeteciler arasında, ortaokul öğrencileri içinde aramak büyük gaflettir.

Komünizmle başarılı mücadelenin iki cephesi bulunduğu her yerde anlaşılmıştır. Birincisi fikrî cephedir. Demirel İktidarının o cephede aldığı not, sıfırdır. Hatta, sıfırın da altındadır, zira bu İktidarın temsilcilerinin yazıları ve sözleri komünizmin ekmeğine yağ sürmektedir.

İkinci cephe, polis cephesidir. O cephede ise Demirel İktidarı sadece şaşıdır. Sağa bakıp, solu görmektedir.

C. Başkanlığı

Pembe Köşk

(Kapaktaki eş)

Geçtiğimiz haftanın başında Pazartesi günü, Meclis oturumunu izliyenler, Cumhurbaşkanlığı locasında pek alışılmamış bir manzara ile karşılaştılar: İkisi kız, üçü erkek beş çocuk, en ön sırayı doldurmuşlardı ve aşağıda olup bitenleri, en az büyükler kadar merak ve ciddiyetle seyrediyorlardı. O gün, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 13. Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılıyor, eski Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay ise, tek aday olarak, formalitelerin tamamlanmasını beklıyordu. Erken saatlerden itibaren dinleyici koltuklarını dolduran davetliler, Cumhurbaşkanlığı locasın-

Demirel bu huzuru bulamaz

Metin TOKER

Başbakan Demirel, Türkiyede imkânsız bir huzurun peşinde koşuyor. A.P. Genel Başkanı için huzur A.P. İktidarının tenkit edilmemesi, A.P. tarafından söylenilen çoğu pek iptidaî fikirlerden başka fikirlerin, görüşlerin söylenmemesi, kendisinin, hiç olmazsa iyi niyetinin takdir olunması, en azından rahat bırakılması, sıkıştırılmamasıdır. Demirel, meselelerin esasını bilen her sorumlu gibi tenkitlerden bir kısmının aslı olmadığını görmektedir, bunları tabii kötü niyete vermektedir, bu arada öteki tenkitlerin doğru taraflarını kabule güç yanaşmaktadır ve şimdiye kadar en ufak başarı gösterememiş olmasının sorumluluğunu bu huzursuzluğa vermektedir. Bunların hepsi, asıl, kendisinde derin bir ruh huzursuzluğu doğurmaktadır.

Demireli bu düşüncesinde bir bakıma haklı saymak kabildir. Demirel iktidara bir iddiayla gelmiştir. Bu iddiası, iktidarda fiilen C.H.P.'nin bulunması dolayısıyla yurtta bir huzursuzluğun mevcudiyetidir. Demirel bunu, bir güven noksanı olarak görmüştür. Piyasa güvensizdir, onun için işler açılmamaktadır. Esnaf güvensizdir, onun için para rahat dönmemektedir. Halk güvensizdir, onun için devlet mekanizması iyi işlememektedir. Seçimleri "bırakın yapsın, bırakın geçsin"ci A.P. kazanırsa, tek başına hükümeti kurarsa, bu hükümetin başına kendisi geçerse Türkiye bir anda huzurla dolacak, huzur güveni getirecek, güven bütün çarkları tıkır tıkır çevirecektir. Demirelin "Servet Beyannamesinden dolayı muattal yatan milyarlar"dan bahsettiği henüz hatırdan çıkmamıştır. Bugün iktidarda Demirel vardır, fakat hiç bir milyarın ucu görünmemiştir. Aksine, Demirele ve onun sözlerine güvensizlik dalga dalga toplumun bütün çevrelerine yayılmaktadır. Başbakan da davranışlarıyla, biri ötekini tutmayan vaadleriyle, hele başka şey söyleyip başka şey yapmak âdetiyle aleyhindeki havaya kendi eliyle malzeme sağlamaktadır.

Ben İsmet Paşanın başbakanlığını onun çok yakınında yaşadım. Ben İsmet Paşayı çok güçlükler içinde gördüm, çok çetin anlar geçirdiğini gördüm, sıkıntılı, müşkil günlerini gördüm. Ama bir tek an, huzursuz görmedim. Menderes huzursuzdu. Demirel de huzursuzdur. Halbuki bir Başbakan, kendisi huzursuz olursa, huzuru nasıl getirebilir? İsmet Paşanın Başbakanlığının huzursuzlukların tasfiyesi devresi olduğunu bugün görmemek ve kabul etmemek imkânı yoktur. Ordudaki huzursuzluk iki silâhlı darbe teşebbüsünden sonra o devrede kaybolmuştur. Af taleplerinin doğurduğu huzursuzluk tasfiye edildikten sonra af o devrede yapılmıştır. A.P.'nin çeşitli çevrelerde yarattığı allerji aynı devrede, şüphesiz elbirliğiyle tedavi edilmiştir. Huzursuz bir ortamda huzur içinde bir Başbakan sükûneti getirebilir. Demirel, aslında huzur içinde bir ortamda huzursuz bir Başbakan olarak işe başlamıştır ve şimdi onun huzursuzluğu yavaş yavaş ortama da sirayet etmektedir. Huzursuz bir ortamda huzursuz bir Başbakan, belki de bir memleketin karşılaşabileceği en büyük tehlikedir.

Başarısızlığa tenkitlerin sebep olduğunu sanmak, insanın kendi kendisini aldatmasıdır. Mendereste de o kusur vardı. Gerçek bunun tam aksidir. Tenkitler başarısızlığın neticesidir. Başbakan Demirel elini vicdanına koyarsa, acaba şu Başbakanlığı devresinde hangi başarısını bulup ta gösterebilir? Cumhuriyetin belki de en zayıf kabinesini kurması mı tenkit edilmeyecekti, yoksa hiç bir kanunu, çoğunluğu elinde tuttuğu Meclisten geçiremeyişi mi? En ufak parlâmento tecrübesi olmayan bir mühendisin bir gün kendisini, ancak büyük parlâmento tecrübesine sahip olarak gelinmesi gereken bir mevkide buluvermiş olması güçlüklerin başlıca sebebidir. Zira Demirel bir tecrübeye sahip olsaydı kanunların Meclislerden her zaman çoğunluğa dayanılarak geçmediğini, daha çok kombinezonların neticesi bulunduğunu bilirdi. İsmet Paşanın Tedbirler Kanununa, başta A.P., bütün partiler tehalükle oy vermişlerdir. Çünkü o kanun bir gerçek zaruretin icabıydı. Çıkarılamayan Seçim Kanunu hangi zaruretin icabıdır ki?. Ona el atılması, A.P. İktidarının hemen bütün teşrii imkânlarını bloke etmiştir ve parlâmento adamlarından mahrumiyet Parlâmentodaki hâkimiyeti bir anda A.P.'den alıp C.H.P.'ye vermiştir.

Demirel önce, kendi ruhundaki huzursuzluğu yenmelidir. Başlatılan basın takibatları İktidarı hiç bir yere çıkarmayacağı gibi Demirelin kendine hâkim olamayıp gazetecilere atıp tutması, çatması da kendisine sükûnet getirmeyecektir. Demirel Basını böyle kabul etmek mecburiyetindedir. Demirel Muhalefeti böyle kabul etmek mecburiyetindedir. Bunları değiştirmeye, kendine göre bir Basın, kendine göre bir Muhalefet yaratmaya kalkısmak Menderesi nasıl hazin sonuçlara götürmüşse Demireli de aynı yere götürecektir: Daha çok huzursuzluğa.

Türkiye gibi bir memlekette huzuru yaratacak olan mezar sessizliği değildir. Türkiyede konuşulacaktır, bu arada yerli yersiz tenkitler de yapılacaktır, herkesin hoşlanmadığı fikirler de ortaya atılacaktır. İftiralar, yalanlar bile söylenecektir. Başbakan, bunların hepsinin karşısında kendi huzurunu muhafaza edecektir. Kendi huzurunu ruhundan başka yerde aramayacaktır. Ancak o takdirdedir ki memlekete yersiz tenkitler, hoşlanılmayan fikirler, yalanlar ve iftiralar hâkim olmaz. Halbuki şu anda Başbakan Demirel bunun tam aksi yolun üstündedir.

Kendisini bugünkü mevkiine getirmiş olan gerçek kuvvetlerin her geçen gün altından biraz daha fazla çekilmelerinin sebebini Demirel kendi iç huzursuzluğunda aramalıdır ve onu tedavi etmelidir.

daki çocuklar, yeni Cumhurbaşkanının torunlarını bunun için merakla izliyorlardı. Hemen yanlarında oturan siyahlar giyinmiş, kır saçlı ve sevimli Atıfet Sunay ise bundan böyle Türkiyenin 1 numaralı kadını ve Pembe Köşkün sahibesi olarak dikkati çekiyordu. Atıfet Sunay, kızı, damadı, oğulları, gelini hep birden, gerçekten büyük bir aile teşkil ediyorlardı. Demek ki Pembe Köşk yıllardan sonra yeniden çocuk sesleriyle dolacak, kalabalık bir aile çevresinin sıcak havasına kavuşacaktı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi o gün heyecanlı dakikalar yaşadı. Davetliler bakışlarını tekrar Cumhurbaşkanlığı locasına çevirdiklerinde, çocukların büyük bir ciddiyet içinde dedelerini alkışladıklarını gördüler. Cevdet Sunay Türkiye Cumhuriyetinin beşinci Cumhurbaşkanı seçilmişti.

Kışladan politikaya

Ertesi gün bütün dünyada basın, Cevdet Sunayın biyografisini yayınlıyordu. Cevdet Sunay bundan önceki çok önemli görevi ve çetin günlerde vermiş olduğu imtihanlarla zaten tanınmıştı. Politikası, Atatürk devrimlerine, demokrasiye olan bağlılığı biliniyordu. Ama, Türkiyenin 1 numaralı kadını Atıfet Sunay kimdi, nasıl yaşar, nelerden hoşlanırdı, neler yapmayı tasarlıyordu? Türkiyede pek çok kimse, Pembe Köşkün yeni sahibesini yakından tanımak istiyordu. Ankarada bütün gözler birden Pembe Köşke çevrildi. Çünkü herkes bilmektedir ki, bir cumhurbaşkanı eşinin yerine getireceği resmî görevleri yoktur ama, doldurduğu yer bakımından çok önemli bir ödev yapmaktadır ve ister istemez, önemli işlerin içindedir. Evinde yaratacağı hava ve eşinin üzerindeki etkisiyle de ayrıca, onun hayatında çok etkili bir rol oynamaktadır. Gazeteciler onu kovalıyacak, gözler her gittiği yerde onu izliyecektir. 1960 yılında Kennedy Amerika Cumhurbaşkanı seçilirken sevimli Jacky Kennedy için, hayat bu yönden gerçekten çok çetin olmuştu. Onun giydiği, çıkardığı, konuştuğu, konuşmadığı, gazetelerde, en az Kennedy'nin dünya savaşı, feza çalışmaları, Rusya ile ilişkiler hakkındaki dyşünceleri kadar yer alıyordu. Çünkü amerikan toplumunda bir politikacının eşi, onun ayrılmaz, bir tamamlayıcısıdır ve oyları da âdeta müştereken alırlar. Bunun içindir ki seçimlerde Kennedy eşini hep yanında götürmüş, politikaya hiç karışmamakla beraber, Jacky, eşine heryerde refakat ederek, onun 1 numaralı desteği olmuştur. Yine onun içindir ki, Başbakan İsmet İnönü, 1964 yılında Kıbrıs meselesi çıkmaza girdiğinde Birleşik Amerikaya gittiği zaman Mevhibe İnönü "Melek Yüzlü Kadın" sıfatıyla gazetelerde büyük bir yer işgal etmiştir. Ama bu, yalnızca Birleşik Amerikaya ait bir özellik de değildir. Türkiyede de, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Çankayadaki köşk, sahibeleri ile ilgiyi çekmiş ve daima bir merak kaynağı olmuştur. Bugün Pembe Köşk dendiği zaman, türk milleti, Sunayın yanında Atıfet Sunayı görecektir. Kısa bir süre için Lâtife hanımı, sonra Mevhibe İnönüyü, bahtsız Re-

Sunaylar torunlarıyla birlikte
Çankayada ilk bayram

şide Bayarı ve Melâhat Gürseli eşlerinin yanında gördüğü gibi...

Pembe Köşkte ilk kadın

Çankaya Köşkünün 1 numaralı sahibesi, hırçın Lâtife hanımdır. Atatürk kendisini, Zafer günü İzmire girdikten sonra Göztepede misafir edildiği köşkte görmüş ve Ankaraya döndükten bir süre sonra, onunla mektuplaşarak evlenmiştir. Lâtife hanım, İzmirli Uşakizadelere mensuptu. Kültürlü ve çok iyi yetişmiş bir gençkızdı ama, ateşli ve hırçın bir tabiatı vardı. Atatürke, bir dişi gibi bütünü ile sahip olmak istiyordu. Oysa ki Atatürk, türk milletinindi. Memlekette her şey yıkılmıştı, her şey yeni baştan yapılacaktı. Bunu, Lâtife hanımın biraz şekilci protokol merakı ile, durmuş oturmuş köklü metodları ile halletmeye imkân yoktu. Meselâ Lâtife hanım, içki masalarına katiyyen tahammül edemiyordu. Oysa ki bu masa sohbetlerine Atatürk büyük önem veriyordu. Bu sohbetlerde, halkın doğrudan doğruya içinden gelmiyen, fakat halkı yönetecek olan kişilerin bir nevi eğitimi söz konusuydu. Gazi, masa sohbetlerini bunlar için bir ekol haline getiriyor, orada insanları, bütün zaafları ile daha iyi tanıma ve onlara telkinlerde bulunma fırsatını yaratıyor, kendi kendine önemli kararlar alıyor veya meseleleri olgunlaştırıyordu. Lâtife hanım ise, bu öne doğru gelişen gece toplantılarını daha ilk günlerden itibaren kösteklemek, engellemek istemişti. Lâtife hanım bu konuda o kadar ısrarlı idi ki, bazı müelliflerin yazdıklarına göre, bu uğurda, şekilcilik merakını bile çoğu zaman kaybediyor, konuşmanın en tatlı yerinde sofradan kalkılması için Atatürke telkinlerde bulunuyor, Atatürk telkinlere uymayınca işi hırsa götürüyor ve hattâ, hattâ sofrayı terkediyordu. Atatürkün sohbeti yine de devam ettirdiğini görünce, yukarı katta hızlı adımlarla dolaşarak gürültü yapıyor, onu rahatsız etmeğe çalışıyordu.

Çankayada kaldığı birkaç ay içinde Lâtife hanım, Atatürkü bir kadın olarak tatmin etmiş, fakat Köşkte, şartlara ve 1 numaralı erkeğe uygun bir hava yaratamamış, büyük görevin üstesinden gelememiştir. Atatürkü sadece kadınlardan değil, âdetlerinden, alışkanlıklarından, dehasından, kısaca herşeyinden kıskanıyordu.

Sunayın torunları Köşkte
Köşkte çocuk sesleri

Atatürkün Lâtife hanımı sevmediğini, Lâtife hanımın büyük zaafına dayanamıyarak onunla evlendiğini söylerler. Belki bu, bir dereceye kadar doğrudur. Çünkü Lâtife hanımın tasavvur edilemiyecek huysuzluklarına ve hırçınlıklarına rağmen Atatürk onunla iyi geçinmeyi birkaç kere denemiştir. Ondan ayrılmaya karar verdiği halde, sonra yine barışmış, hattâ bir defasında, kavgalı olarak ayrıldıkları Erzincana, mektubuna dayanamıyarak, onunla barışmak üzere geri gitmiş ve Lâtife hanımı alıp dönmüştür. Ne var ki yine Çankayada, bir gece masasında Lâtife hanımın çıkardığı kavgaya dayanamamıştır. Lâtife hanım, Gaziyi küçük düşürecek şekilde, arkadaşlarına hakaret etmiş, kendisini bir kere daha kaybetmiştir.

Atatürk Lâtife hanımdan, onu sevmediği için değil, Köşke gerekli huzuru getiremediği için boşanmıştır. Köşk, Türkiye Cumhuriyetinin önemli işlerinin yapıldığı, devam ettirildiği bir yerdir. Yalnızca "sevmek", elbette ki, Türkiyenin 1 numaralı kadınının tek işi olamazdı.

Çankayadaki Köşk, Türkiyenin ikinci Cumhurbaşkanı İnönünün eşi Mevhibe İnönü gelinceye kadar sahibesiz kaldı.

Köşkte bir aile

Atatürk, 1938'de, türk milletini büyük bir yeis içinde bırakarak ebediyete intikal edince, Meclis, onun en yakın arkadaşı İsmet İnönüyü ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçti. Mevhibe İnönü için aslında bu, çok büyük bir değişiklik değildi. Başbakan eşi olarak, uzun yıllar, protokolde ve Atatürkün yanın-

da, üzerine düşen görevi yaptı, devrin uyanık kadınlarıyla beraber, türk kadınını toplum hayatına yöneltmek için Atatürkün giriştiği bütün sosyal faaliyetlerde öncülük etti.

Mevhibe İnönü, Yardımsevenler Derneğinin kurucularındandır. 5 Aralık 1934'te, kadınların siyasî haklarına kavuşmasıyla ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine çekilen telgrafta, devrin aydın kadınları arasında onun da imzası bulunmaktadır. Hastabakıcılık kurslarına devam etmiş, gezilerde, konserlerde, iyi ve kötü günlerde hep eşinin yanında bulunmuştur. Mevhibe İnönünün Pembe Köşke gelişi, Köşkün hayatında büyük bir değişikliğe yol açmıştır.

Pembe Köşk, sağ ve sol taraf olmak üzere, iki bölümden ibarettir. Binanın ortasında, üzeri açık, büyük bir havuz vardır. Şehirden bakılınca, sol tarafında esas yatak odası, Cumhurbaşkanı dairesi ve kütüphane bulunmaktadır. Cepheyi altlı üstlü salonlar işgal etmektedir. Sağ tarafta ise, yatak odaları sıralanmıştır. Atatürk zamanında Köşkün bu kısmını Âfet hanım, Ülkü ve misafirler kullanmışlardır. Böylece, Atatürkün içinde yaşadığı sol tarafla sağ taraf arasında mesafeli, resmî, çekingen bir hava yerleşmiştir. Sol tarafa mütemadiyen yâverler, resmî kimseler gelip gitmiş, Atatürk geç vakitlere kadar burada çalışmıştır. Atatürk bekâr olduğu için eve daha çok bu hava hâkim olmuştur. Oysa ki İnönüler gelince bu hava değişmiş, normal ve sıcak bir ev, bir yuva havası Pembe Köşke girmiştir. Çünkü İnönünün başlıca özelliği, mükemmel bir "aile reisi" oluşudur. İnönüler tam mânasiyle anlaşmış bir çifttirler. Mevhibe İnönünün derin, mûnis ve şefkatli sevgisi, eşine, herşeyden önce, evinde huzuru ve mutluluğu sağlamıştır. Bu, ötedenberi böyle olmuştur. Mevhibe İnönü, eşine, resmî işlerine karışarak değil, ona özel hayatında her türlü huzuru ve anlayışı sağlıyarak yardım eder. Siyasetten hemen hemen hiç konuşmaz. Paşanın, eve dönünce, bu konuları unutup dinlenmesini ön plâna alır. Zaten İsmet İnönü de eşiyle hemen hemen hiç siyaset konuşmaz. Çok nâdiren, kafasını pek meşgul eden önemli bir mesele olursa, onu eşine açar. O zaman, siyasetten hiç konuşmayan Mevhibe İnönü, Paşayı o kadar anlayışla dinler ki, şaşmamak mümkün değildir. Çünkü, aslında Mevhibe İnönü memleket işleriyle de yakından ilgilidir ama, bunları sadece izlemekle yetinir.

İnönüler Pembe Köşke taşındıkları zaman, en büyüğü henüz ortaokula devam eden üç çocukları vardı. Çocukların sesi, şarkıları ve gürültüleri, bir solukta Pembe Köşkü dolduruverdi. Mevhibe ve İsmet İnönü sol daireye, çocuklar ise babaanneleriyle sağ tarafa yerleştiler. Sol tarafa yine yâverler, resmî kimseler gelip gidiyor, yine gece geç vakitlere kadar çalışılıyordu ama, bu arada merdivende veya holde bir çocuk kahkahası duyuluveriyor veya Mevhibe İnönünün evinden getirdiği bibloları, antika eşyaları tanzimle meşgul olduğu görülüyordu. Mevhibe İnönü, eşi Cumhurbaşkanı kaldığı sürece, Pembe Köşkte, önceki hayatını yaşamakta devam etti. Resmî davetler evin alt katında veriliyor, ancak o zaman çocuklardan ayrı yemek yeniliyordu. Mevhibe İnönü, oldukça muhafazakâr tabiatlıdır. Fakat eşinin istediği her yeniliği severek yapmış, onunla bütün gezilere çıkmış, sanat hareketlerini izlemiş, ata binmiş, oyun oynamış, araba kullanmasını, iğne yapmasını öğrenmiştir. Şapkayı ilk defa Lozana gittiği zaman giymiştir. Buna, "görevi kadınca paylaşmak" demek mümkündür. Mevhibe İnönü ile Pembe Köşke, tam mânasiyle bir "kadın" girmiştir.

Cevdet ve Atıfet Sunay Çankaya Köşkünde
Yuvayı yapan dişi kuştur

Neredesin protokol?

1950 yılında DP'nin iktidara gelmesiyle Pembe Köşk, özelliklerinden birçok şey kaybetti. Çok babacan bir hanımefendi olan Reşide Bayarın siyatiği ve romatizmal ağrıları yanında, eşinin İsmet İnönüye hiç benzemıyen aile reisi tutumu, Pembe Köşkteki sıcak havayı bir anda siliverdi. On yıl süren bu devirde, protokol memurları bir hayli sıkıntı çektiler. Çünkü geleneklerin aksine, Bayar, kızına protokolda özel bir yer verdirtmek istiyor, eşinin rahatsızlığı bunu bir derece mümkün kılıyordu. Bu arada Reşide Bayar, tanınmış nezaketi ve terbiyesiyle kendine düşen görevi yerine getirmeye çalışıyor. Köşkte meselâ zaman zaman Yardımsevenler Derneği yararına büyük çay toplantıları yapıyor, uzaktan da olsa sosyal faaliyetlere katılmaya çalışıyordu. Tek zaafı, oldukça müfrit bir DP'li oluşu ve bunu belli edişiydi. Söylentilere göre, 1957 seçimlerinde Köşkteki sandıklardan CHP'ye çok fazla oy çıkması, Reşide Bayarı eşinden de çok rahatsız etmiş ve hattâ Reşide Bayar, şüphe ettiği adamlarının değiştirilmesini istemiştir. Yukarıda sözü geçen Yardımsevenler çayında ise DP'nin propagandasını yapan bir filmin üyelere gösterilmesi, siyasetle hiçbir surette ilgilenmiyen dernekçileri hayli şa-

şırtmıştır. Reşide Bayara ait başka bir hikâyeyi de, Köşke birgün tesadüfen giden koyu bir CHP'li hanım, sonradan arkadaşlarına anlatmıştır: CHP'li hanım, arkadaşıyla buluşup bir yere gidecektir. Bu arkadaşı, daha önce Köşke uğrayıp, arkadaşı olan Nilüfer Gürsoya kısa bir ziyaret yapmak mecburiyetinde olduğunu söyler ve beraber gitmelerini teklif eder. CHP'li hanım önce çekinir, fakat ısrar karşısında dayanamaz. Pembe Köşkte, Bayarın kızı ve eşi, misafirleri beraberce kabul ederler. Başkaları da vardır. Şuradan buradan konuşulurken, Reşide Bayar, CHP'li hanımın nasılsa CHP'li olduğunu keşfeder ve birdenbire, onu getirene, "Hanımefendi hangi partiden?" diye sorar. Birden, odada buz gibi bir hava eser. Misafirler yutkunurlar, cevap veremezler, biraz sonra da müsaade istiyerek, oradan ayrılırlar.

Bu küçük zaafı dışında DP'lilerin, başkent halkına hiç de sevimli gelmiyen on yıllık icraatları sırasında Reşide Bayardan, kimsenin antipati ile söz ettiği duyulmamıştır. Ama bu devir zaten, Cumhurbaşkanından, Başbakandan başlamak üzere, bütün ileri gelen sorumlu şahısların, eşlerini ikinci plâna attıkları bir devirdir. İşte bu, Pembe Köşkte de, Reşide Bayarın değil ama, devrin Cumhurbaşkanının eseri olarak kendisini göstermiş, Reşide Bayar, evindeki bu eksikliği torunlarına verdiği sevgiyle telâfiye çalışmıştır.

Melâhat Gürsel

28 Mart Pazartesi günü, Türkiye Cumhuriyetinin beşinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay için Meclisin önünde Cumhurbaşkanlığı forsu çekilirken, aynı anda Gülhane Askeri Tıp Akademisi önünde asılı duran fors da indiriliyordu. Yeni Başkan şerefine yurdun dört bir köşesinde 101 pare top atılırken, gerek Türkiye Büyük Millet Meclisinde, gerekse memleketin herhangi bir yerinde hüzün sevince karışıyordu. Türk milleti, talihsiz bir yolculuktan sonra komaya girerek yurda geri getirilen ve elli gündür de komada bulunan 27 Mayıs devriminin başı ve dördüncü Cumhurbaşkanı Cemal Gürselin artık komadan çıkamıyacağını biliyordu. Umudunu kaybetmiyen tek insan ise Melâhat Gürseldi. En acılı günlerinden birini yaşıyan Pembe Köşk, kendisine veda eden bu sessiz görünüşlü, fakat hırçın ve otoriter kadını uğurlamaya hazırlanmaktaydı.

Melâhat Gürsel, Pembe Köşkte daima iğreti oturmuş, onu hiçbir zaman benimsememiş ve daima İzmirde, Karşıyakada banka borcu ile satın aldıkları mütevazi evin hasretini duymuştur. Bu, Melâhat Gürselin, Pembe Köşkteki insanları ve çevreyi sevmemesinden ileri gelen bir şey değildir. Melâhat Gürsel sâkin hayattan hoşlanan, yemek pişirmesini seven, çok fazla yeni ahbaplıklar kurmaktan, protokolden hoşlanmıyan bir kimsedir. Millî Birlik Komitesi zamanında Ankaraya ve Köşke çok az gelmiş, eşi Cumhurbaşkanı seçilince de, hastalığına rağmen, -çünkü astmı vardır-, Ankaraya gelip, Pembe Köşkteki görevini yerine getirmiş, çok faal bir sosyal hayatın içine girmemekle beraber, dernek toplantılarına, sanat hareketlerine katılmıştır. Melâhat Gürselin az dostu vardır ama, mevcut dostları kendisini severler. Ağırbaşlıdır. Son yıllara kadar dikişlerini hep kendisi dikmiştir. Yemeğini de daima kendisi, büyük bir titizlikle pişirmiştir. Melâhat Gürselde yemek pişirme zevki o kadar fazladır ki, Pembe Köşkte de bunu denemiş, yukarıdaki özel ofiste, kendisine ve dostlarına, bazı spesiyalitelerini yapmaktan vazgeçmemiştir. Ama, hastalığı yüzünden eşine, Amerika seyahatinde bile refakat edememiş ve eşinin son yıllardaki ağır yükünü de, istediği gibi, hiçbir zaman paylaşamamıştır. Gürselin Amerikada komaya girmesi, Melâhat Gürselin de Ankarada bir astım nöbeti ile oksijen çadırına girdiği bir zamana rastlamış, ondan sonra Gürsel Amerikadan yurda getirilinceye kadar büyük bir üzüntü ve ıstırap içinde kalmıştır. Ancak, Gürsel yurda döndükten sonradır ki birazcık huzura kavuşmuştur. Bugün, oğlu ve geliniyle birlikte Orduevinde kalmakta olan Melâhat Gürsel, dostlarına, eşi için "İnşallah iyi olacak" demekte, umudunu hiç kaybetmemektedir. Bayan

Komünistlik derken...

Demirel İktidarının "Komünistlikle Mücadele" paravanası altında Muhalefeti susturma gayretine düştüğü kimsenin gözünden kaçmıyordu -zira, komünistlikle mücadele o kadar saçma şekilde yürütülmez- ve maskenin yüzden ne zaman sıyrılacağı merak ediliyordu.

Maske yüzden, tahminlerden de çabuk sıyrıldı. Her halde komünistlikle ilgisi kolay söylenemeyecek olan C.H.P. organı Ulus hakkında Ankara Savcılığının yıldırımları yağmaya başladı. Ulus mensupları Ankara Savcısının yabancıları değildir. -C.H.P. İktidarı tarafından tayini yapılan bugünkü Ankara Savcısı, D.P. İktidarı sırasında Ankarada Basın Savcısıydı!- Ankara Savcılığı da Ulus mensuplarının yabancısı değildir. -D.P. İktidarı süresince Ulus, hakkında en fazla takibat yapılan gazete olmuştur-. Şimdi Ulusa bulunan suç da, o günlerde bulunan suçlara pek benzemektedir: Hükümetin ve A.P.'nin manevî şahsiyetini tahkir etmek! Bu "manevî şahsiyet" belirli devirlerde pek hassas bir varlık haline gelmektedir ve savcılar nedense onlara dokundurmamanın cezbesine kendilerini kaptırmaktadırlar. Her tenkidin ister istemez bu nazlı varlığın canını acıttığı düşünülürse tutulan yolun istikâmeti ortaya kolay çıkacaktır.

Adalet mekanizması işleyecektir ve neticeyi memleketçe göreceğiz. Burada bir noktanın hatırlatılması faydalı bulunmuştur. Menderes İktidarını, ekonomik politikası kadar, yaptığı zulmün yüreklerde bıraktığı iğbirar Yassıadaya göndermiştir. Menderesin zulmü ise Basına zulümle başlamıştır. Bir defa o usuller benimsenirse, vakit geldiğinde iktidardan normal ve zahmetsiz gidilmesi güçleşir. Korku, insana başka çareler aratır. Halbuki ecele çare yoktur. Akıl, eceli yaklaştıran hastalığa yakalanmamanın basiretini göstermektir.

1961 ile 1966 arasında hiç bir Basın mensubu İnönü veya Ürgüplü Hükümetinin, C.H.P.'nin manevî şahsiyetini tahkir etti diye hapishanenin yolunu tutmamıştır. Bu, o devrede tenkidin bulunmamasının değil -hem de ne ağır kelimeler kullanarak-, İktidarda batılı müsamahanın ve basın hürriyeti anlayışının bulunmasının neticesidir.

Bazı işlerden yol yakınken dönenler hep kazanmışlardır. Yolu uzatanlar hiç dönememişlerdir. Ta, hazin âkibetlerine kadar..

Bizden dostça hatırlatması!

Gürsele göre, Cemal Gürselin, yatakta bir yandan öbür yana çevrildiği zaman memnuniyeti halinden belli olmaktadır. Rengi iyidir, sıhhatli görünmektedir. Gürsel, daha önce, milletin parasına yazık olur diye yurt dışına tedaviye gitmek istememiş, zamanını geçirmiştir. Ama madem ki yurda dönmüştür, artık ıstırabın çoğu gitmiştir.

28 Mart Pazartesi günü Pembe Köşkten ayrılan Melâhat Gürsel, orada çalışan bütün görevlilere ayrı ayrı teşekkür etmiş, görevliler ise gözyaşlarını zaptedememişlerdir.

Köşk, bir kere daha sahibesini değiştirmektedir.

... ve Atıfet Sunay

Atıfet Sunay o gün, her zamanki gibi saat 6.30'da uyandı. Bir süre nerede olduğunu hatırlıyamadı. Ama, asker eşiyle paylaştığı otuzsekiz yıllık hayatında bu, ilk defa başına gelen bir şey değildi. "Askerin karısı dul, parası pul" derler. Gerçi Atıfet Sunay, çok iyi anlaştığı eşinden pek az ayrılmış, en çetin ve en iyi günlerinde daima onun yanında bulunmuştu ama, işte, 30 Mart sabahı bir kere daha, alışkan olmadığı bir yatakta gözlerini açıyordu. Yerini biraz yadırgamıştı ya, çabuk alışacağından da emindi.

Otuzsekiz yıllık bir alışkanlıkla, Cevdet Sunayın her sabah içtiği şekerli kahveyi hatırladı. Kapıyı kendisi açtı. Fakat kapıya dokunur dokunmaz birçok kapı birden açıldı. Emirlerini bekliyorlardı. Atıfet Sunay bir soluk durdu, sonra odaya çekildi. O gün çocukları ve torunları ile yemek yerken, eşine:

"— Her kapıdan birisi çıkıyor. İnsanın bu kadar adama ihtiyacı var mı?" diye sordu.

Hele çok yaşlı bir görevlinin kendisinden emir beklemesi ağırına gidiyordu. Eşinden, bu görevliye daha uygun bir iş verilip verilemiyeceğini de tahkik etti.

Atıfet Sunayın, insanlara çok çabuk yaklaşan, sıcak bir mizacı vardır. O gün akşama doğru, Pembe Köşk artık evi olmuştu. Bayram bir geçse, tebriklerin, çiçeklerin ardı arkası kesilse, herşey tabii seyrine girecekti.

Atıfet Sunay, son yıllarda bunun gibi daha pek çok heyecanlı günler yaşamış, fakat hiç bir zaman serinkanlılığını kaybetmemiş, her şeyin birgün tabii haline döneceğine inanmıştır. Meselâ 21-22 Mayıs teşebbüsünü- hiç unutamamaktadır. Cevdet Sunayı yâveri o gece yarısı kaldırmış, beraber bir yere gitmişlerdi. Biraz sonra kapı çalınmış ve eli Thomson'lu gençler evi dolduruvermişler, Genel Kurmay Başkanını yatağın altında aramağa koyulmuşlardı. Atıfet Sunay büyük bir vekarla, yatağı başında dimdik, onları seyrediyordu. Gülerek:

"— Paşa burada olsa, oraya girip saklanacağını sanır mısınız? O, sizlerden kaçar, saklanır mı? İsterseniz buzdolabına da bakın" diye sormuştu.

Atıfet Sunayın en güç zamanda bile kaybetmediği şey, soğukkanlılık ve mizahtır. Hoşsohbet olduğu kadar da şakacıdır. Zevkli giyinir, şahsiyeti vardır. Tatlı dilliliğine rağmen, oldukça otoriterdir. Yalnız, bu otorite hiçbir zaman sert olmamış, ne istediğini bilen ve yetkilerini kullanarak görevini yerine getiren bir sorumluluktan öteye gitmemiştir. Atıfet Sunayın, hiçbir olay karşısında şaşırıp kalmadığını bilen ahbapları, onun, Pembe Köşkü, en mükemmel bir şekilde idare edeceğine inanmaktadırlar. Çünkü enerjik ve hayat dolu, çok tabii bir insandır. Bu tabiiliği, Kurban bayramında gazetecilerin de dikkatini çekmiş ve Pembe Köşkün yeni sahiplerinin resimlerini, torunları ile beraber çekmek isteyen bir gazeteci, bu isteğinde, Atıfet Sunayı ikna ederek, başarı kazanmıştır. Cevdet Sunay ve eşi, büyük bir neşe içinde, merdivenlerden inen torunlarını beklerlerken, aralarında şu muhavere geçmiştir.

"— Dışarda resmî misafirler var, çocuklar çok gürültü ediyorlar.."

"— Bırak Paşa, rica edeyorum. Bugün Bayram, koşsun yavrucaklar.."

Atıfet Sunay bir deniz binbaşısının kızıdır. Otuzsekiz yıl önce Cevdet Sunay ile evlenmiş, bu izdivaçtan üç çocukları olmuştur. Kızı Aysel, işadamlarından Şadi Önel ile evlidir. Büyük oğlu Dr. Attilâ Sunay Hacettepe Hastahanesinin ikinci Hariciye Şefidir ve bir doktorla evlidir. Küçük oğlu Ergun ise, deniz teğmenidir. Sunayların beş tane de torunları vardır.

Pembe Köşkte hayat, böylece, yeniden başlamıştır.

Hükümet

Görülmemiş terakki

Kısa sayılacak bir zaman içinde mühendislikten müteahhitliğe oradan da Başbakan sıfatıyla politikaya atlamış olan Süleyman De

Demirel gazetecileri azarlıyor
"Jurnalizm" merakı

mirel, bu sonuncu işin inceliklerini de mükemmelen kavramış olacak ki, fethedeceği yeni ihtisas dallarının peşine düşmüştür. Hem de hemencecik ders vermeye başlıyarak!.. Başbakan, bu haftanın ilk günü evinin önünde bekleyen gazetecileri içeri çağırmış ve ciddi bir ifade ile:

"— Batılı anlamda jurnalizm denilen şey, ilk olarak hakikatleri aramaktır" demiştir.

Bu dersin tesirinde kalan ve derhal o anda "hakikatleri aramaya başlıyan" gazeteciler, Buğday sokaktaki evde yapılan bu basın toplantısı sırasında dikkatlerini ve hafızalarını bilemişler, gözlerini açmışlar ama, dişe dokunur bir hakikati ele geçirmeye muvaffak olamamışlardır.

Başbakan bu beklenmedik basın toplantısında en çok, Kabinede değişiklik haberleri üzerinde durmuş ve bunları en kesin bir ifadeyle yalanlıyarak, "bu yolda çıkarılan söylentiler, Hükümet ve idare mekanizmasında tedirginlik yaratmaktan öteye hiç bir anlam taşımamakta, çok zararlı olmaktadır" demiş ve gazetecileri, bu yoldaki haberleri ve yorumları "farzetmekle" suçlamıştır. Bu yalanlama, az önce Demirelden aldıkları "jurnalizm" dersinin tesirinden hâlâ kurtulamamış olan bazı muhabirleri şaşkına çevirmiştir. Aynı Başbakan, kısa bir süre önce -29 Martta- aynı muhabirlere şöyle demişti:

"— Hükümette değişiklik yapılırsa olur.."

Hattâ Demirel, bu açıklamasında değişikliğin şeklini bile çizmiş, "Hükümetin toptan istifasının bahis konusu olmadığı"nı ifade ederek, o günlerde ortaya çıkan ve bazı Bakanların istifa ettirilerek, yerlerine yenilerinin atanacağı haberlerini dolaylı yoldan doğrulamıştı. Bu konuşma tarzı ile AP çevrelerinden verilen haberlerin birleşmesi sonucunda ertesi gün gazeteler manşetlerinde "Kabinede revizyon" haberi ile çıkmışlar ve bu, yalanlanmamıştı. Üstelik Demirel, gazetelerin bu manşetlerle yayınlandığı gün -30 Martta- gazetecilerin "Kabinede bir değişiklik yapılacak mı?" şeklindeki sorularına şu vaadle cevap vermişti:

"— Kabine ile ilgili açıklamayı, 7 Mayısta yapacağım basın toplantısında açıklıyacağım!"

Saadettin Bilgiç
Kuvvet şurubu

Şimdi ise Demirel bu haberler karşısındaki tavrını ve dilini tam 180 derece değiştirmiş bulunmaktadır. Bu, Türkiye için olmasa bile, Batıda yürürlükte bulunan politika prensiplerine uymayan bir durumdur.

"Lâhana turşusu" story..

Demirelin Kabinede değişiklik haberlerini kesinlikle yalanladığı günün gecesi, bir AP Genel İdare Kurulu üyesi şöyle dedi:

"— Kabinede değişiklik olacağını tahmin ediyoruz. 4-5 Bakan değişecektir."

Aynı AP'li, sonra işin prosedürünü izah etti: AP tüzüğüne göre Başbakan, Kabinesinde değişiklik yapmak için parti organlarıyla istişare veya resmî görüşme yapmak durumunda değildi. Bu organların belirttiği lüzuma göre bu değişikliğin sınırını kendisi tesbit eder, istediği Bakanları istifa ettirir, yenilerini de tâyin ederdi.

Görülmektedir ki, Başbakan ile partisinin yetkilileri aynı telden çalmamaktadırlar. Yetkililer, değişikliğin olacağını söylerlerken, Başbakan bunu yalanlama yoluna gitmiştir. Bu konuda hakikati tesbit etmek biraz güç ise de, şu husus bellidir: AP'nin yetkili organları Kabinede değişiklik istemekte ve bunda ısrar etmektedirler. Demirel ise bu meseleyi geçiştirmek istemekte, fazla zorlandığında muğlâk vaadlerde bulunmakta, fakat ilk fırsatta da kaçamak yollarını aramaktadır.

Demirelin değişiklik meselesine sempati göstermemesinin sebepleri açıktır. Böyle bir değişiklik, herşeyden önce, Demirel Kabinesinin başarısızlığını kabullenmek olacaktır. Halbuki Başbakan bu noktada çok hassas ve son zamanlarda da sinirlidir. Gazetecilere iki gün önce:

"— Gönül isterdi ki, bunu söyleyenler örnek verebilsinler. Hislerle Hükümetin zayıf veya kuvvetli olduğunu söylemekten bir şey çıkmaz. Bütçe geçirmiş dörtbuçuk aylık bir hükümetin nesine bakılarak zayıf hükümet deniyor?" demiştir.

Oysa bu soru, AP'li olsun, AP'ye muhalif olsun, politikayı bir parça izleyen herkes tarafından hemencecik örneklerle cevaplandırılabilecek bir sorudur. AP'lilerin buna verdikleri en kestirme cevap şu olmaktadır:

"— Bu konuda aftan güzel cevap mı olur? Hükümet Programında vaad ettiler. Sonra resmen demeç vererek, affın yılbaşı hediyesi olacağını söylediler. Olmadı. Şeker bayramından önce, 'bayram hediyesi olacak' dediler. O da olmadı. Kurban bayramı bile geçti, ortada hiç bir şey yok!"

AP'li olmayanların bu konuda verebilecekleri örneklerin sayısı ise sonsuzdur: Memleketin ivedilikle enflâsyonun eşiğine getirilmesi, Kıbrıs meselesinde Birleşmiş Milletlerde alınan sonuç, Personel Kanunu için yapılan vaadler ve sonraki dönüş, Seçim Kanunu meselesinde gösterilen basiretsizlikle Mecliste Hükümetin karşısında oyların sayısını hemen 200'e yükseltmek ve memleketi rejim ve anayasa buhranına sokmak, piyasada, vaadlerin aksine, istikrar yerine huzursuzluk yaratmak vs..

En çok korktuğu...

Kabinede değişikliğin Demireli en çok ürküten tarafı ise, Bilgiçin kuvvetinin daha da artması ihtimalidir. Kongredeki genel başkanlık rakibi, her geçen gün, Demirel Hükümetinin her hatasında biraz daha kuvvet kazanmış ve haklı çıkmıştır. Daha kabine kurulurken, bu kuruluş hakkında ümitsizlik izhar eden ve Bakanlığı kabul etmeyen Bilgiç, bu tutumunun meyva-

larını derhal toplamaya başlamıştır. Bir ara Bilgiçin ağırlığı o derecede artmıştır ki, Grupta Seçim Kanunu için yapılan oylamada Hükümetin görüşünü reddetmiş ve çoğunluğun kendi yanına geçtiğini hissettirmiştir. Bükemediği eli öpmeyi bir politika prensibi sayan Demirelin buna cevabı ise, derhal Bilgiçle kolkola gezmeye ve istişare etmeye başlamak olmuştur. Bir ara, kendisinin kellesini isteyecek kadar galeyana gelen Grupu oyalamak için de bu yakınlaşmaya mecbur kalan Demirel, Kabinede değişiklik yapacağını vaadetmek zorunda kalmıştır. Ama bu vaad her vesile ile geri atılmıştır. Önce "Bütçeden sonra" denilmiş; zaman geçmiş, Demirel, "hele bayramı da yapalım da.." diye konuşmuştur. Şimdi bayram da geçmiştir. Grup ve Genel İdare Kurulu, Başbakanı, vaadini yerine getirmesi için sıkıştırmaktadır. Akibetin gelip çattığını, Bilgiçi ve ekibine dahil isimleri kabinesine kuvvetli ünvanlarla almak zorunluğu ile karşıkarşıya kaldığını hisseden Demirel iyice sancılanmıştır. Bu, Kongredenberi devam eden partiiçi mücadelede uğranılan en büyük mağlûbiyet olacak, ayrıca muhaliflere de önemli bir koz verilecektir. Demirelin bu durumda yaptığı, zayıf da olsa, ümit kapılarını biraz daha zorlamak ve bir parça daha zaman kazanmak için çabalamaktır. Şimdi Demirel ve İç Kabinesi, zaman kazanmak için yeni bir mazerete sarılmış görünmektedirler. Bu, 5 Hazirandaki Senato seçimleridir. Bu seçimler AP için, Mecliste saplandığı çıkmazdan kendini kurtaracak bir fırsat yerine de geçmiştir. AP yöneticilerinin, seçim gerekçesi ile Meclisi Mayıs başında tatile sokmayı, tatile kadar da Seçim Kanununda ısrar etmemeyi kararlaştırdıkları bildirilmektedir. Sonrası ise yaz tatilidir! AP'liler bu alevli devreyi böylece geçiştirmek ümidindedirler. Demirel ve etrafındakiler, Kabinede değişiklik için ısrar edenlere şöyle demektedirler:

"— Elbette olacak, yapacağız. Hattâ isimleri dahi tesbit ettik. Ama biraz zaman verseniz de şu işi seçimden sonraya bıraksak? Çünkü değişiklik yaparsak, Muhalefet 'seçimde AP Hükümeti o kadar başarısızdı ki, değişiklik yapmak zorunda kaldı' diyecektir.."

Değişiklik isteyenlerin buna cevabı:

"— Değişiklik hemen yapılır, Hükümet kuvvetli hale getirilirse, seçime kadar birbuçuk ay içinde bu handikapı atlatır" olmaktadır.

Şimdilik durum ortadadır. Terazinin ibresi, ufak bir farkla değişiklik isteyenlerin tarafına eğilmektedir. AP'den sızan haberlere göre Demirel, yapacağı değişiklik için son defa şu tarihi vermiştir: "Nisanın ikinci yarısı." Bu haberi dolaylı olarak teyid eden bir belirti, Başbakanın 30 Martta "Kabine hakkında haber vereceğim" diye işaret ettiği basın toplantısının tarihinin 7 Mayıstan öne ve Nisanın ikinci yarısına alınmasıdır. Başbakan son sohbetinde, Mayıs başında yapacağı bir yurt gezisi dolayısiyle bu basın toplantısını öne alacağını açıklamıştır. Şimdi dikkatler bu basın toplantısına teksif edilmiştir. Bilgiç taraftarlarında hafif bir sinirlilik başlamıştır. AP içinde, Demirelin bu işi yine geri bırakacağını düşünen ve değişikliğin tarihi olarak öfke ile "çıkmaz ayın son perşembesinde!" diyenler vardır. Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasında "revizyon daha sonra yapılacaktır" diyen Bilgiç ise şöyle demektedir:

"— Yarın da olabilir, bir hafta içinde de olabilir... Hiç olmaması da mümkündür.."

Her şeye rağmen, Demirelin revizyon haberlerini yalanlıyarak yaptığı 180 derecelik dönüşe bir 180 derece daha eklemesi ve revizyonu yapmak zorunda kalması zayıf olmayan bir ihtimaldir. Böyle bir davranış "Batı anlamında politikacılığa" uymasa bile son zamanlarda "jurnalizm"e merak saran Demirelin kafasındaki anlama uygundur.

Demirel Başbakanlık önünde
İdare-i maslahat

Basın

Gidiş nereye?

Geçtiğimiz hafta Perşembe günü, Ulus Gazetesinin yazılardan sorumlu müdürü İbrahim Cüceoğlu, Adliye binasının merdivenlerini ağır ağır çıktı, "Basın Savcılığı" tabelâsı bulunan kapıyı bir-iki defa vurduktan sonra, girdi. Elindeki tebligatı Savcı Server Çolakoğluna uzatarak beklemeğe başladı. Savcı bir tebligata, bir Cüceoğluna baktıktan sonra, dâva konusu yazıların Hükümetin ve AP'nin manevi şahsiyetini tezyif edici nitelikte bulunduğunu söyledi ve bu konuda ne düşündüğünü sordu. İbrahim Cüceoğlu:

"— Hükümeti veya bir partiyi tenkit etmenin suç olmaması lâzımdır. Yazılarda suç olduğuna inanıyorsanız, tabii, dâva açabilirsiniz" dedi.

Söz konusu yazılar, Ulus Gazetesi Başyazarı CHP Çanakkale milletvekili Cihad Babanın 14 Mart Pazartesi günki "Baylar, aklınızı mı kaçırdınız?", 17 Mart Perşembe

günki "Bunlar halka saygı duymuyorlar" ve 22 Mart Salı günki "İnönü demecini Demirele değil, tarihe emanet etti" başlıklı baş yazılarıydı.

Bu haftanın başında Salı günü ise, Ulus Gazetesi yazı işleri müdürlerinden Cemalettin Ünlüye, Sadun Tanjunun 16 Haziran 1965 tarihinde yayınlanan "Kâfir" başlıklı yazısı hakkında girişilen kovuşturmaya devam edildiği bir tebligatla bildirildi. Tebligatta, "bilirkişi Ankara Hukuk Fakültesi Ceza ve Usul Hukuku Doçenti Eralp Özgenin hazırladığı raporda, kovuşturma konusu yazıda komünizm propagandası suçunun unsurları bulunmadığı belirtilmesine rağmen, suç unsuru bulunduğu takdir edildiği" ileri sürülerek, "T.C.K. nun 142. maddesinin 4. fıkrasına göre son tahkikatın açılıp açılmamasına, sanıkların mahkemeye sevklerine C. M. U. K. nun 196 ve 200. Maddeleri gereğince karar verilmesi" talep ve iddia olunmaktaydı. 2. Sorgu Hakimliğine gönderilen iddianameye, gazetecilerin üç günlük bir itiraz haklarının bulunduğu da eklenmişti.

Ağababasının yolunda

Savcılığın harekete geçmesinden sonra Başkent kulisinde kulaktan kulağa fısıldanan tüyler ürpertici söylenti şu oldu: Adalet Bakanlığında Bakanın emriyle kurulan bir özel komisyon, her gün gazete ve dergileri incelemekte, Hükümeti ve AP'yi tenkit eden yazıları tespit ederek, dâva açılmak üzere Savcılığa bildirmektedir!

Oysa, Adalet Bakanının, DP devrini andıran bu gayretkeşliği, adalet mekanizmasının işlemesini sağlayan kanunlara aykırıdır. Zira, basında çıkan yazılar hakkında dâva açma hak ve yetkisi sadece, yazıdan zarar gören şahsa ve basın savcılarına tanınmıştır.

AP'li Adalet Bakanının DP devrini hatırlatan tutumu, AP İktidarının basına karşı niyetini artık açıkça ortaya çıkarmıştır: Hükümet, başarısızlığını halktan gizlemek istemektedir! Bunun yolu ise, muhalif basını, -AP'lilerin ifadesiyle- "azıtan gazeteler"i savcılık yoluyla baskı altına almak, susturmaktır. Ondan sonra yapılacak şey, vaktiyle DP'nin yaptığı gibi, iktidar borazanı gazetelere bol bol imkân sağlamak ve bu besleme basınla Türkiyede basın hürriyetinin hudutsuzluğunu dünyaya duyurmaktır!..

Altı aylık AP İktidarı henüz, bu denenmiş oyunun ilk safhasındadır. AP Genel Başkanı seçildikten sonra basın hürriyetini dilinden düşürmeyen Demirel, -Zira, Genel Başkanlık mücadelesinde basın, kendisini desteklemişti-, kendini, sağlam bir muhalefet karşısında çıkmazda bulunca, ağababası Menderesin "muhalif basını sindirme" politikasını kurtuluş yolu saymağa başlamıştır. Üstelik Demirel, bu politikanın ilk kademelerinin hiç de güç olmıyacağını bilmektedir. Zira bugün Adalet Bakanlığı koltuğunda bulunan Hasan Dinçer, koltuk uğruna herşeyi yapabileceğini çeşitli vesilelerle ispatlamış ve Danıştay kararlarını dahi hiçe sayabileceğini Meclis kürsüsünden açıklamak cüretini göstermiş bir kimsedir. Bu bakımdan Dinçer, şimdi faaliyetini, daha ziyade İktidarın emrinde bir adalet mekanizması kurma çabasına teksif etmiş bulunmaktadır.

Cihat Baban
Hafıza tazelemesi

Bunun ilk belirtileri, Cihad Babanın, AP İktidarının gözünde bir umacı olan Ulus Gazetesinde yayınlanan üç yazısı hakkında arka arkaya kovuşturmaya geçilmesiyle görüldü. Savcılık, kovuşturma tamamlandıktan sonra yazılarda suç unsuru bulunduğuna kanaat getirirse Cihad Baban ve gazetenin sorumlu müdürü hakkında dâva açacaktır.

Sinirli Başbakan

Hükümetin başı Demirel, iktidarının muhalif basın hakkındaki gerçek niyetini Kurban bayramının üçüncü günü -Pazar- belli etti. AP Genel Merkezinde düzenlenen bayramlaşma töreni sırasında kendisinden demeç isteyen Bayram Gazetesi muhabirini fena halde azarladı. Tören sırasında, yaşlarını dikkate almadan, yanına gelen her partiliye elini öptüren Demirel, bir ara "Ankara Bayram Gazetesi için bir emriniz var mı?" diyen gazeteciyi tepeden tırnağa süzdükten sonra, önce bir "estağfurullah", ardından da hışımla şöyle dedi:

"— Bayramda olur mu bu? Gazetenin birinci sayfasından son sayfasına kadar her yerinde benim ve Hükümetin aleyhine yazmışsınız. Olmaz böyle şey! Bu, huzuru bozmuştur. Hükümet aleyhine yazılan ve söylenen sözler hiç olmazsa bayramda durmalıydı."

Oysa, Ankara Bayram Gazetesinde Demirelin şahsını hedef almış tek haber mevcut değildi. Haberler, bayramdan sonra dokuz Bakanın değiştirileceği, Devlet Plânlama Teşkilâtının Plânda yapılacağı söylenen revizyondan habersiz olduğu, amerikalıların türk yargı organlarının kararlarına aldırış bile etmedikleri, siyasî havanın yumuşaması için barış taarruzu başladığı, fakat gerginlik sebepleri ortadan kalkmadığı için bunun gerçekleşemiyeceği, İnönünün iki bayramı birden -bayramın ikinci günü İkinci İnönü zaferinin yıldönümüydü- kutladığı yolundaydı. Bütün bunlar Demireli çileden çıkarmaya yetmişti.

Demirel bir süre durdu, sonra, nihayet baklayı ağzından çıkardı:

"— Gazetenin başlığını Ulus veya Akşam yapsaydınız daha iyi olurdu! İstanbul Bayram Gazetesini örnek almalıydınız."

İstanbul Bayram Gazetesinde ise yeni dış piyasalar açılacağından, gemi inşa sanayiine hız kazandırıldığından, Amerika ile 19 milyon dolarlık tahıl anlaşması imza-

landığından, gecekondulara taksitle elektrik ve su verildiğinden bahsediliyor, kısacası Hükümetin propagandası yapılıyordu.

Demirel, öfkeden iyice kızarmış yüzündeki ifadeden habersiz, gözlerini tavana dikerek, sözlerine devam etti:

"— Bizi sinirlendirmek istiyorlar, fakat sinirlenmeyeceğiz. İddialara, iftiralara cevap vermeyeceğim. Bunlar, bizim millete sevgimizi eksiltemez!"

Demirelin şu andaki önemli problemlerinden biri, muhalif basındır. Muhalefetin önünü alamıyacağını bildiği için de Menderesin izlediği sindirme politikasını daha akıllıca uygulamayı çıkar yol olarak görmeğe başlamıştır. Ne var ki, bu yol şimdiye kadar hiçbir iktidara iyilik getirmemiştir.

Adalet

Hedef: Anayasa!

Adalet Bakanı Hasan Dinçerin, geçtiğimiz hafta içinde bir gazetede yayınlanan bir demeci, Anaretler içinde bıraktı. Dinçer demecinde, bir ilde dört yıl hizmet gören yargıçların bir başka ile tayin yasanın bekçisi ilerici güçleri hayrısı hazırlandığını söylüyor ve kanunda yapılacak bir değişiklikle Hakimler Kurulu nezdinde görev yapacak 25 kişilik bir denetleme organının kurulacağını haber veriyordu.

Demeç, AP İktidarının, Anayasanın teminatı altında bulunan yargıçlara el atma çabası içinde bulunduğu şeklinde yorumlandı. Zira hazırlandığı bildirilen tasarı kanunlaştığı takdirde, AP İktidarının emellerine hizmet etmeyen yargıçların başka yerlere nakli ve yerlerine İktidara şirin görünen yargıçların tayin edilmeleri, böylece de adalet mekanizmasının tekrar İktidarın bir organı haline getirilebilmesi mümkün olabilecektir!

Genel müdür, müsteşar ve yüksek dereceli memurlardan sonra sıra şimdi yargıçlara gelmiştir. Ne var ki Hükümet, Anayasaya açıktan açığa cephe almaya cesaret edemediği için, bunu sessiz sedasız ve şiddetli bir polemiğe fırsat vermeden becermek sevdasındadır. İşin ilgi çekici tarafı, tasarının gerekçesinin, yargıçların bağlı bulunduğu Yüksek Hakimler Kurulundan gelmiş gibi gösterilmek istenmesidir. Bu gerekçe, yargıçların devamlı olarak bir yerde kalmalarının sakıncalı olduğu, bu yüzden anlaşmazlıklarla karşılaşıldığı şeklinde ifade edilmektedir. Bu "minare - kılıf" hikâyesi tabiî, kimseye inandırıcı görünmemiştir. Zira, Anayasayı zorlamadan da bu konuda bir takım tedbirler mümkündür. Tasarıya dört yıllık bir sürenin konulması ise sebepsiz değildir. Meselâ Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde görev yapan ve dört yılı o şehirde geçirmiş olan yargıçlar, tasarı kanunlaştığı takdirde, derhal başka yere nakledilebileceklerdir. Bu icraat, Yüksek Hakimler Kurulu nezdinde görev yapacağı bildirilen bir "denetleme organı"nın icraatı olarak gösterilecektir. Tabii Hükümet, bu organın üyelerinin seçiminde, kendi menfaati bakımından, hayli titizlik gösterecektir!..

Hasan Dinçer
Vur deyince öldürüyor

Fakat, Anayasanın bu konudaki hükmü, tasarının kanunlaşmasına engel teşkil etmektedir. İlgili madde şöyledir: "Hakimlerin bütün özlük işleri hakkında karar verme yetkisi Yüksek Hakimler Kurulunundur.

Hakimlerin denetimi, belli konular için Yüksek Hakimler Kurulunca görevlendirilecek üst derecedeki hakimler eliyle yapılır."

Bu arada, AP çevrelerinde dolaşan bir söylenti de, İktidarın adalet mekanizması hakkındaki niyetinin ne olduğunu gösterecek niteliktedir. Bu söylenti, iki aydır mecburi izinli kılınan Adalet Bakanlığı Müsteşarı Muhtar Uğurlunun yerine DP devrinin unutulmaz Ankara Savcılarından Rahmi Ergilin getirileceği yolundadır. Nitekim bazı AP'li milletvekilleri, savcılığı boyunca DP'ye hizmet etmekten zevk duyan, bazı hallerde DP Büyüklerinin toplantılarına katılan ve onlardan doğrudan doğruya emir alan Rahmi Ergilin Müsteşarlığa getirilmesi için teşebbüse geçmişlerdir.

Sanat

Tiyatroya uzanan burun

Bundan bir hafta kadar önce, Martın sonunda birgün, Büyük Tiyatronun içindeki ilân tahtasına "Millî Eğitim Bakanı adına Adnan Ötüken" imzasını taşıyan bir bildiri asıldı ve bildirinin teksir edilmiş suretleri sanatçılardan Tiyatronun temizlik personeline, herkese dağıtıldı. Üzerinde tarih bulunan, fakat -nedense- sayı bulunmayan bildiride Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken, Devlet Tiyatrosu personelinin 657 sayılı Personel Kanunu kapsamına girdiğini, Keskin Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği bir karara göre, bundan böyle Totsis Sendikasında -Türkiye Opera Tiyatro Sanatkârları ve Yardımcı İşçileri Sendikası- üyelikleri devam eden personelden işçiler için idari kovuşturma açılacağını, sözleşmeliler için de sözleşmenin 81. Maddesinin uygulanacağını bildiriyordu.

Sözleşmenin 81. Maddesi, Genel Müdürün veya Yönetim Kurulunun sözleşmeleri re'sen feshedilebileceği hükmünü taşıyordu. Bildiriyi bir solukta okuyan sanatçılar, şaşkınlıklarını gizleyemediler. Başta Genel Müdür Cüneyt Gökçer olmak üzere bazı yöneticilerin, sendikalı personel sayısını azaltmak suretiyle toplu sözleşme masasına oturmaktan kurtulma çabasında oldukları meçhulleri değildi. Bildirinin altındaki imzayı gördüklerinde ise gözlerine inanamadılar. Gerçi Adnan Ötüken Müsteşardı ama, Tiyatronun da bir Genel Müdürü vardı.

Bildirinin dağıtılmasından sonra

XXV

Çile devri bitiyor, yaman mücadele günleri başlıyor — Menderes artık boy hedefidir ve bundan kurtulamayacaktır — Eisenhower bazı hususları niçin unuttu? — Zorlu Rusyayla flör politikasını açıyor ve güya Amerikayı kıskandırıyor — İsmet Paşanın dertleri ve İhsan Sabrı Çağlayangilin oyunları hakkında

1958 Kasımının 30'unda girdiğim Ankara Hapishanesinden tam 365 gün sonra, 1959 Kasımının 30'unda çıktım. Demir parmaklıkların arkasında bir koca yıl..

Beni gene sabahleyin, çok erken bir saatte bıraktılar. Ama bu sefer oyunu biliyorduk. Arkadaşlar hapishanenin önündeki avluya saat beşbuçuktan itibaren dolmaya başlamışlar. Biraz sonra, önünde kurbanlık bir koyunla kardeşim görünmüş. Mübin için benim ikinci bir defa hapsedilmemin bütün sebebi ilk tahliyem sırasında kurban kesmeye vakit bulunamamış olmasıdır. Mübin, savcılığa bir de bundan kızardı. Mübinin arkasından Özden, İsmail Rüştü Aksalın eşi Jale Aksalla beraber gelmiş. Yediye doğru avluda yer kalmamış.

Kasım sonunda hava, Ankarada yediden sonra ağarır. Buna rağmen Başgardiyanın telâşlı halinden bir şeylerin döndüğünü anladım. Mütemadiyen "Hadi.. Hadi.." diyor, bir an önce hazırlanıp çıkmamı istiyordu Ben ise ağırdan alıyordum. Koğuştaki çocuklar da bana yardımcı oluyorlardı.

Bir gece evvel bana "veda akşamı" tertiplenmişti. Hapishanede olduğumuzu unutmuş, çocuklar gibi eğlenmiştik. Koğuş kahkahalarla çınlamıştı. "Şişman Tilki" dediğimiz biri vardı, hepimizi kırıp geçirmişti. Özdenin gönderdiği yemekler yenmiş, şarkılar, şiirler söylenmiş, skeçler tertiplenmişti. Fakat hapishanelerde böyle akşamlar neşe içinde başlar, hüzünlü bir şekilde sona erer. Ertesi sabah biri gidecektir, ötekiler kalacaklardır. Yataklarımıza çekildiğimiz zaman hepimiz üzüntülüydük, fakat hiç birimiz bu gerçek hissimizi belli etmiyorduk.

O sabahı her halde hayatımda kolay unutacak değilim. Eve geldiğimizde Gülsün uyuyordu. Öperek, kızımı ben uyandırdım. Başıucunda beni görünce şaşırdı. Rüya gördüğünü sanıyordu. Rüya olmadığını anladığı zaman çığlıklar atarak boynuma sarıldı. "Anneciğim, babamın işi bitmiş.. Babamın işi bitmiş.." diye bağırıyordu. İşim olduğu için evden uzak olduğumu ona anlatmıştık. Bütün sabah elimi bırakmadı. Ona bakarak küçük kardeşi Nurperi de, ayakta zor durmasına rağmen -bir yaşındaydı- eteğimden çekiştirip duruyordu. Öğleye doğru günlük gezinti saatleri geldiğinde Gülsün gayet ciddi ve sıkı şekilde tembih etti:

"— Ben gelinceye kadar sakın bir yere gitme. Gidince çabuk gelmiyorsun.."

İlk defa gözlerimin yaşardığını o sırada hissettim.

İsmet Paşalar yandaki eve yerleşmişlerdi. Kayınvaldem ve İsmet Paşa bize katıldılar. Bir defa daha birleşmiştik. Zaten ondan sonra ayrılmadık. İsmet Paşa bir gece evvelki Parti Meclisi toplantısından yorgundu. Buna rağmen erkenden kalkmış, bizim tarafa geçmişti.

Ertesi sabah Özden, Gülsün ve ben İstanbula gittik. Babam hastaydı. Babamın, annemin elini öptüm. Annem üzgündü.

"— Baban seni bekledi" dedi.

Sahiden de, bütün gücünü beni tekrar, bir son defa görünceye kadar yaşamak için sarfetmişti. Tam üç gün sonra söndü. Ruhunu inanılmaz bir hafiflikle verdi. Uyumuştu. Uyanmadı. Hapishaneye girdiğimde ondan aldığım telgraf benim için hep bir kuvvet kaynağı olmuştur. "Benim metanetli oğlum, vatana senin gibi hür fikirli bir evlât yetiştirdiğimiz için annenle birlikte iftihar ediyoruz. Geçmiş olsun. Hasretle gözlerinden öperiz" diyordu.

İsmet Paşa babamın cenazesi için İstanbula geldi. Sonra, beraber Ankaraya döndük. Önümüzde çetin bir devre açılıyordu. İki ayrı Türkiyenin taraftarları artık kesin olarak belirmişlerdi. Menderesin Türkiyesini, bu memleketin sağlam kuvvetleri kabul etmeyeceklerdi. Menderesin hayal ettiği ve boşuna gerçekleştir-

Eisenhower'in Ankarada karşılanması çok muhteşem oldu. Tertipçilerin en gayretlisi Altemur Kılıçtı. Resmî makamlar tam mânasıyla seferber kesildiler. Ancak en büyük rolü türk milletinin Amerika Cumhurbaşkanına karşı içten sevgisi oynadı. Türk milleti için Eisenhower, Müttefiklerin muzaffer Başkomutanı idiydi de..

meye çalıştığı Türkiye çoktan geride kalmıştı. Serbest düşünce, hür fikir yeni Türkiyeye hâkim olacaktı. Menderesin hiç bir zulmü bunu engelleyemeyecekti. O hafta, Ankaraya geldiğimde, içim dolu şunu yazıyordum:

"Menderes bilmelidir ki o Türkiyeyi -bizim Türkiyemiz- mutlaka gerçekleştirmeye azimli olanların nazarında meşru siyasî mücadelenin 1 numaralı hedefi kendisidir ve artık hedefte yanılmak bahis mevzuu değildir. Hiç bir şaşırtma hareketi bu milletin yıllar yılı özlediği -ve muhalefet yıllarında bizzat Menderesin terennüm ettiği- Türkiyenin gerçekleşmesine kimin engel teşkil ettiği hakikatini saklamayacak ve mücadele Başbakanın elindeki siyasî kudret alınıncaya kadar bütün şiddetiyle devam edecektir."

Ben bunu yazarken Türk Silâhlı Kuvvetlerinin içinden bir grup, Menderes meşru siyasi mücadelenin imkânlarını ortadan kaldırırsa onun elindeki siyasî kudreti silâh zoruyla almanın hazırlıklarını yapıyordu. İsmet Paşanın "meşru siyasî mücadele"si benim bu satırları yazmamdan itibaren tam beş ay sürdü. Hayatımın o en heyecanlı, en canlı beş ayını asla unutmayacağım. Bu beş ayın âdeta her gününü İsmet Paşayla birlikte geçirdim. Şimdi, her şeyin başlangıcını teşkil eden Bursa Gezisini ve İsmet Paşanın oradan, akılsız Demokrat Büyüklere yaptığı "bu yolda giderlerse dünyanın başlarına yıkılacağı" ihtarını hatırlıyorum. Bizim Ayten Sokaktaki evin kütüphanesinden İsmet Paşanın Menderesle devam ettirdiği söz düellosunu sanki yeniden yaşıyorum, sanki yeniden Menderesin radyoda verilen cevaplarını not edip İsmet Paşaya uzatıyorum ve İsmet Paşa mukabelesini derhal, orada bana gene yazdırıyor. Kayseriye giderken Himmetdedede durdurulan tren, Yeşilhisar yolundaki askerî barikatlar ve onları kuran subayların gerçek ruh haletleri, sivil cunta idaresine geçilmemesi için Mecliste verilen savaş, İsmet Paşanın kürsüden gaflet içindeki Demokrat milletvekillerinin gözlerine bakıp "Artık sizi ben bile kurtaramam" demesi ve onların budala budala kahkaha atmaları, 28 Nisanın İstanbulu, 29 Nisanın Ankarası, 5 Mayısın Kızılayı, gizli basılan, polisten kaçırılıp dağıtılan gazeteler, İsmet Paşanın yazılamayan, ama beyanname haline getirilen Genel Kurmayın odalarında teksir edilen ve

yurda duyurulan basın toplantıları..

İnsan bunları her halde, hayatında bir tek defa yaşar. Bu satırları yazarken içimden gelen bir duayı da söylemek isterim. İnşallah bunlar, bu memlekette benim tarafımdan veya benden sonra tekrar ve tekrar yaşanmaz.

İsmet Paşayla Bursaya, Ocak ayının başında gittik.

İktidar gene azgın bir haldeydi. Bir ay kadar önce Amerika Cumhurbaşkanı Eisenhower'in Ankaraya yaptığı kısa bir ziyaret D.P. Büyüklerinin cüretini arttırmıştı. O ziyaretinde Eisenhower bir takt hatası yaptı. Türkiyede bir Muhalefetin bulunduğunu hatırlamadı. Şüphesiz ki bunda, onun Ankaradaki "uzun ahmak" diye anılan elçisinin yanlış telkinleri ve tavsiyeleri rol oynamıştır. İktidar, Türkiyeye bir yabancı misafir geldi mi, o memleketin temsilcisini Dışişleri Bakanlığına celbediyor ve ona, üstü çok az kapalı şekilde "Muhalefetle temasın iyi gözle görülmeyeceği"ni bildiriyordu. Ama Eisenhower'den sonra Nehru Ankarayı ziyaret ettiğinde onun temsilcisi İsmet Paşayı bu ihtara rağmen davetine çağıracak, Nehruyu onunla, İktidarın şimşeklerini üzerine çekmek pahasına görüştürecektir. Amerika Cumhurbaşkanı bunu yapmadı. Yapsaydı, o tarihte hareket haline geçmiş bulunan sağlam kuvvetlerin kalbini, bir daha sarsılmaz şekilde kazanacaktı. Bunun yerine o çevrelerden yükselen, memnunsuzluk ve şikâyet oldu.

Eisenhower'in gelişinin arefesinde İsmet Paşa nasıl davranması gerektiği hakkında kendi kendine bir karar aldı. Bir görüşme fırsatı çıkarsa, Ike tarafından bir davet vuku bulursa şüphesiz icabet edecekti. Fakat bir talepte bulunması, elbette bahis konusu değildi. Buna mukabil, Amerika Cumhurbaşkanının Türkiyeyi ziyaretinden Muhalefetin de memnun bulunduğunu haysiyetli bir dille söylemekte fayda vardı. İsmet Paşa bir demeç vererek bunu yaptı.

O demeç üzerinde İsmet Paşanın çok çalıştığını hatırlarım. Kısa bir demeçti. Fakat İsmet Paşa bütün kelimeleri dikkatle seçti. Doğrusu ya, amerikalıların onu aynı itinayla okudukları ve inceliğini anladıklarından şüphe ederim.

Söylemiştim, dış politikada İktidarla Muhalefet arasındaki ayrılık Muhalefetin, dünyada beliren yeni barış cereyanlarını desteklemesi, buna mukabil İktidarın hâlâ "John Foster Dulles devri"ni yaşadığıydı. İktidar bu ayrılıktan, Muhalefetin amerikan ittifakını desteklemediği propagandasını çıkarıyor, kendisinin bir sadık müttefik olduğu inancını Amerikaya veriyor, bazı amerikan çevrelerini de buna inandırıyordu. Zaten bu amerikan çevreleri Türkiyenin haysiyetli bir politika gütmek arzusunu hiç anlayamayacaklar ve ancak kendi istedikleri politikayı takip edenlerin Türkiyede tamamile itibarsız kaldıklarını gördüklerinde vaziyetlerini değiştireceklerdir ya.. İsmet Paşa, Amerikayla münasebetler konusunda İktidarla kendi arasındaki farkı belirtmek için demecini şöyle bitiriyordu:

"Taahhütlerimize sadık ve fedakâr bir müttefik olarak dünya sulhü tesisi gayretlerine yardımcı olacak bir anlayış sahibi bulunuyoruz. Pek muhterem Başkan Eisenhower'e uzun seyahatinde yürekten başarılar dilerim."

İktidar ise, Ike'ın ziyareti esnasında söylenen bütün nutuklarda Rusyaya karşı sert ve haşin bir tavır takınıyor, "barış içinde beraber yaşama" gayretleri konusunda şüphe, hatta endişe izhar ediyordu. Halbuki Eisenhower'in Ankaradan geçişinin hemen akabinde -Amerika Cumhurbaşkanı Amerikanın müttefiki oniki memleketi dolaşıyordu, Türkiyeye ondan uğramıştı- bizim dış politikamızda şaşırtıcı bir hadise oldu. Menderes Sağlık Bakanı Dr. Lûtfi Kırdarı, kalabalık bir doktorlar heyetinin başında, Sovyetler Birliği Sağlık Bakanının davetlisi olarak Rusyaya gönderdi!

Dr. Lûtfi Kırdar, Şükrü Saracoğlunun 1939'daki talihsiz Moskova seferinden sonra Sovyetler Birliğini ziyaret eden ilk türk Bakanıdır. Kırdarı Rusyaya Menderes, Zorlunun aklına uyarak gönderdi. Maksat, amerikalılardan biraz daha fazla para koparmaktı.

Benim bildiğim, bu çelişmenin, Fatin Rüştünün kumarbaz tabiatlı dış politika anlayışının -yahut plânlamasının- neticesi olduğudur. Menderes ise, o tarihte, iktisadî politikası tamamile iflâs etmiş bulunduğundan denize düştüğü için yılana sarılacak durumdaydı. İsmet Paşayı da, zaten, hem Amerikaya ve hem Rusyaya karşı takip edilen politikada endişelendiren buydu.

İsmet Paşaya bütün siyaset hayatı boyunca birinci derecede tesir etmiş olan bir prensibi çok akşam kendisinden, yemek sofrası sohbetlerinde dinlemişimdir. Lozanda Lord Curzon, kendisi için pek makul ve mantıkî olan tekliflerini müzakere yoluyla İsmet Paşaya kabul ettirtemeyince, dünyadaki ve bilhassa İngilteredeki hava da bunlar dolayısıyla tekrar harbetmeye imkân bırakmayınca demiştir ki:

"— İsmet Paşa, sen şimdi zannediyorsun ki bu kazandıklarını cebine koyacak ve gideceksin. Kazın ayağının öyle olmadığını göreceksin. Yarın para sıkıntısı seni kıvrandıracaktır. O zaman geleceksin. Bizim önümüzde diz çökeceksin. Cebine koyduklarının hepsini, teker teker çıkarttıracağız."

İsmet Paşa demiştir ki:

"— Siz şimdi bana, istediklerimi verin. Ben size gelirsem, o zaman bunları alırsınız!"

İsmet Paşanın, o uzun iktidar yıllarında kimseye avuç açmaması karşı taraftaki bu niyeti bilmesinin neticesidir. İkinci Dünya Harbinden sonra başlayan ve Türkiyeye İsmet Paşa devrinde ilk mütevazi parçaları verilen amerikan yardımı da bizim tarafımızdan yapılan bir talebin değil, bizim bir davranışımızın Başkan Trumana ilham ettiği bir dünya politikasının neticesidir.

Hikâyesini anlattığım 1960'lardan çok sonraları, bazı yetkili amerikan devlet adamları Türkiyeyi komünistlik veya rus tehlikesinden Amerikanın kurtardığını söyleyeceklerdir. Gerçek bu değildir. 1946'da Sovyetler Birliği Türkiyeden taleplerde bulunduğunda Amerika ağırlığını ortaya koymamıştır. Sovyetler Birliği, müddeti biten 1945 ademi tecavüz paktının yenilenmesi için Türkiyenin kendisine Kars ile Ardahanı vermesini ve Boğazlarda haklar tanımasını talep etmiştir. O tarihlerde Moskovada Büyük Elçimiz Selim Sarperdi. Sarperi rus Dışişleri Bakanı Molotof çağırmış ve bu notayı vermiştir. Sarper, bırakınız Amerikayı,

Fethi Çelikbaş ve Nüvit Yetkin otoseverlerin başlıca savunucusu olarak belirdiler. Abesi müdafaada bir başarı göstermiş olduklarını inkâr imkânı yok tur. Ancak böyle hallerde hemen daima olduğu gibi İsmet Paşaya en sonda akıl ve mantık hâkim oldu, otoseverlik resmen yasak edildi.

Ankaraya sormadan bu notayı Türkiyenin reddettiğini bildirmiştir. Bunun üzerine Motolof Sarpere kızmış, bir Büyük Elçinin görevinin notaları hükümetine bildirmek olduğunu söylemiştir. Sarper, böyle bir notayı hiç bir türk hükümetinin kabul etmeyeceği cevabını vermiştir. Nitekim rusların Ankaradaki Büyük Elçisi notayı Dışişleri Bakanlığına getirdiğinde, aldığı mukabele aynı olmuştur.

Bundan sonrasını İsmet Paşaya, aynı günlerde Moskovada Amerikayı temsil eden Harriman anlatmıştır. Harriman'ın dediği şudur:

"— Moskovada, rusların sizden taleplerde bulunduğunu duyduğumuzda bir memleketin daha Demir Perdenin arkasına geçtiğini düşünerek yandık. Bir kaç gün geçti, türklerin rus taleplerini reddettiklerini hayretle öğrendik. İnanamadık. Tahkik ettik. Evet, reddetmişiniz. Bu, bizim için yeni bir ufuk açtı. Demek ki dünyada 1946 Rusyasına da hayır diyebilecek milletler vardır. Biz onlara yardım edersek, demek ki onlar daha iyi dayanabileceklerdir. Yeni ufuk yeni bir politika anlayışı getirdi.."

Görülüyor ki Türkiye Cumhuriyetini bugünkü müstakil durumunda tutan, bir, İkinci Dünya Harbine o taraftan veya bu taraftan katılmak budalalığını yapmamızdır, iki, rus taleplerine kesin red cevabı vermiş olmamızdır. Bundan sonra gelen Amerika ittifakını, amerikan yardımını İsmet Paşa memnunlukla karşılamıştır.

1960'larda İsmet Paşa, Menderesin tutumunun bu olmadığını görüyordu. Başkaları da görüyorlardı. Bilhassa Fatin Rüştü Zorlu için dış politika demek, para demekti. Dış politikayı daha fazla yardım, kredi almak için bir vasıta sayıyordu ve sırtında yumurta küfesinin bulunmadığı kanaatindeydi. Ben Zorlunun bu konudaki görüşlerini 1952'de Pariste dinlemişimdir. Zorlu dış borçlardan hiç korkmuyordu. Nitekim Menderesi dış borçlara en ziyade o itmiştir. Zorlunun kanaatince Batı bize muhtaçtı. Batı bizi yanında tutmak için, gerekirse, bütün borçlarımızı silmeyi kabul edecekti. O halde, borç yerken kesemizden yemiyorduk ki.. Bu tezin yanlış çıkmış olması, hele dünya konjonktürünün tam aksi yönde gelişmiş bulunması Menderes - Zorlu Politikasının başlıca iflâs sebebidir.

İsmet Paşa, Menderesin Sağlık Bakanını Moskovaya gönderdiğini duyduğunda:

"— Adnanla Fatin tehlikeli bir oyun oynuyorlar" dedi.

Nitekim bu oyun sonradan gelişti ve Menderesin düşürülmesinden az önce Menderesle Hrutçofun karşılıklı ziyaretlerde bulunacakları resmen ilân edildi. Eğer bu, iki memleket arasındaki münasebetlerin normalleştirilmesi için yapılsaydı mesele yoktu. Ama D.P. İktidarı içerde, millete karşı, sanki kendisi Amerikanın desteğine sahipmiş ve C.H.P. komünistmiş propagandasını yapıyor, dışarda ise Amerikayı, aklısıra Rusyayla kıskandırıyordu. Gerçi İhtilâlden sonra, en aşırı mübalâğaların muhtemel sayıldığı o anormal hava içinde Menderesin bazı vatan topraklarını ruslara satmayı tasarladığı söylenip yayılacaktır ve bu şüphesiz bir yalan teşkil edecektir ama ortada, girişilmiş bir şantaj tecrübesinin bulunduğu açıktır. Ankaradaki Amerika Büyük Elçisi Fletcher Warren'in cansiperane gayretlerine rağmen Menderesin 1960'larda bütün Washington tarafından sımsıkı tutulmaması da bu yüzdendir. Amerika şantaja boyun eğip Menderesin, gene har vurup harman savurmak için istediği parayı vermediği gibi Rusyayla girişilmiş maddî menfaat esasına müstenit flörtü de hiç iyi karşılamadı. Bu, Menderes Türkiyesine karşı o yıllardaki amerikan politikasında hissedilen çelişmelerin sebebidir.

Her halde İsmet Paşa, Muhalefet Lideri olarak vaziyetinin Amerika tarafından iyi bilinmesine hep dikkat etti. Ancak amerikan iş âleminin menfaatlerinin Amerikanın resmî politikası üzerindeki malûm büyük tesiri İsmet Paşayı Amerika için hiç bir zaman, istenilen Türkiye Başbakanı yapmamıştır.

Lord Curzon için yapmadığı gibi..

İsmet Paşayla birlikte Bursaya, İstanbul üzerinden gittik. İsmet Paşa Aralık ayında, Partinin bir iç meselesinden dolayı sıkıldı. Mesele, bedelsiz ithalât denilen yeni keşfedilmiş bir dalavereli yoldan C.H.P.'li milletvekillerinin de otomobil getirtmeleriydi. Bu hadise İsmet Paşayı sıktı ama, benim için inanılmaz değerde bir tecrübe teşkil etti ve bazen, en yüksek seviyedeki siyaset adamlarının en inanılmaz mânasızlıklara nasıl hak verdiklerini gösterdi. Bu, "Etraf" denilen tesirlerin neticesidir. Ben, İsmet Paşanın yanında geçen on yılın içinde İsmet Paşanın bile bazı konularda, kendisine hadisenin anlatıldığı şekle göre hüküm verdiğini gördüm. Otomobil işi bunun belki en canlı misalidir.

Bedelsiz ithalât, D.P. iktidarının bulduğu bir kaçakçılık yoluydu. Her hangi bir kimse dışarda parası bulunduğuna dair eline bir vesika geçirdi mi, istediği malı yurda serbestçe sokuyordu. Halbuki o günler büyük ithalât güçlüğü vardı ve döviz sıkıntısı bel büküyordu. Henüz türk işçiler de Avrupaya yayılmadıklarından bugünkü permi ticareti başlamamıştı. İktidar, bedelsiz ithalâttan faydalanmak isteyen milletvekillerine ayrıca kolaylık sağlıyordu. O tarihte D.P. Grupundan seksen kadar kimse böyle bir vesika temin etmiş ve otomobil getirtmişti. C.H.P. Grupundan da böyle hareket eden yirmi kişi vardı.

Umumî efkâr usule -daha doğrusu usulsüzlüğe- karşı büyük bir tepki gösterdi. Yapılan, doğrudan doğruya kârlı bir kaçakçılıktı. Gerçekten de bir çok milletvekili arabasını yüksek fiyatla satıvermiş, farkı cebine indirmisti. Basın da işin aleyhindeydi.

D.P. o zaman bir elçabukluğu yaptı. Bedelsiz o [illegible] dört misliydi. Ama ortalığa öyle bir hava yayıldı ki, kambur Muhalefetin sırtına bindi. İşte, hamiyet dersi veren C.H.P. buydu! Bunların, D.P.'lilerden farkı var mıydı?

Aslında bu, 1960'larda D.P.'nin ne kadar itibarsız hale geldiğini göstermektedir. Artık kından ve özel hayatı içinde tanımak fırsatını buluyorlardı. Böyle bir çayda, bedelsiz ithalâttan getirilen otomobiller konuşulmuş. İsmet Paşa meselenin ne olduğunu öğrenmek istemiş. Öyle bir anlatmışlar ki Genel Başkan bunda hiç bir sakınca görmemiş. Hatta işi "parti menfaati"ne bile bağlamışlar. Demişler ki:

"— Yarın, öbürgün seçim var. Bu İktidarın hali mâlûm. Ne kadar devlet vasıtası varsa hepsini kullanacaklar. Ya biz ne yapacağız? Arkadaşlar bedelsiz ithalât fırsatından faydalanıp otomobil getirtsinler ki elimizde vasıta bulunsun.. Zaten bunu Teşkilât da istiyor".

Halbuki Teşkilât buna ateş püskürüyordu

Adnan Menderesin Çukurova seyahati C.H.P.'nin bir kalesine dalma hareketiydi. Bütün yasaklara rağmen her yerde Menderes için gösteriler tertiplendi, büyük paralar sarfedildi. Bu seyahatin ilgi çekici bir tarafı artık Menderesin şahsının diğer bütün hususların üstünde tutulması ve onun şahsının putlaştırılması gayretiydi. Bu, onun şöhretine fayda verdi. Fakat âkibetini değiştirmedi.

D.P. diye bir şey kalmamıştı. Onun yaptıkları göze bile batmıyordu. Ama, C.H.P.'nin de aynı seviyeye gelmesi demokratik rejimi çok zedeleyecek, ümitleri bütün bütün yitirecekti. Halbuki C.H.P.'nin millete, belki de her şeyden çok ümit vermesi lâzımdı.

İsmet Paşa o sıralarda bir eski âdetine tekrar başlamıştı. Ayten Sokaktaki evinde milletvekili arkadaşlarına çaylar veriyordu. Bunu Cumhurbaşkanı bulunduğu sırada da yaparmış. O zaman muvafık - muhalif bütün Meclis üyelerini çağırırmış. Ama 1960'larda tabii D.P.'li milletvekilleriyle bir temas bahis konusu değildi. Bu çaylarda İsmet Paşa arkadaşlarıyla daha serbest konuşuyor, arkadaşları da onu yakından ve özel hayatı içinde tanımak fırsatını buluyorlardı.

İsmet Paşa, asıl şunu öğrenmek istemiş: Bunda bir yolsuzluk var mı? Sade vatandaş da bu haktan böyle faydalanabilir mi? "Evet" demişler. Gerçekten de ayıp, kanunî değildi. Manevîydi.

İsmet Paşa o akşam yemeğe bize geldi. Evler aynı bahçenin içinde olduğu için yemeklerde ya onlar bizde, ya biz onlardaydık. Ben bedelsiz ithalât usulüne karşıydım ve Akiste şiddetli kampanya açmıştık. Otosever adını taktığımız C.H.P. milletvekillerini teşhir ediyorduk. Onlar da fena halde kızıyorlardı ve böyle hallerde daima olduğu gibi beni İsmet Paşaya şikâyet ediyorlardı. İsmet Paşa:

"— Ne varmış, bunda?" dedi ve kendisine

anlatılanları bana bir güzel nakledip o görüşü savundu. Bununla da kalmadı, meselenin Grupta görüşülmesini isteyen Melih Kemal Küçüktepepınara mâni oldu, buna lüzum görmediğini bildirdi. Hiç yüzünden milletvekillerinin birbirlerine girmelerini istemiyordu. Halbuki mesele, aldığı çap itibariyle bir "hiç" olmaktan çoktan çıkmıştı.

İsmet Paşayla çok akşam bu işin kavgasını yaptık. "Madem ki bu milletvekilleri arabalarını seçimde kullanmak için getiriyorlar, o halde neden jeep getirtmezler de en lüks ve gösterişli Mercedes'leri tercih ederler?" diye soruyordum. Teşkilâtın, umumî efkârın tepkisini söylüyordum. Benim gibi, aynı tezi savunan daha çok kimse vardı. Meselâ Feyzioğlu, Ecevit bunların başında geliyorlardı. Buna mukabil otoseverlerin savunmasını Çelikbaş - Yetkin ikilisi yapıyordu. Otoseverler Turhana "Tabii, onun otomobili var da.." diye, Bülente ise "Tabii, onun parası yok da.." diye hücum ediyorlardı.

Ama İsmet Paşa, tepkinin önemini ve işteki dalavereyi en sonda anladı. Bir gün İsmail Rüştü Aksal -o da usulün şiddetle karşısındaydı- eve telefon etti ve partinin en yüksek iki kademesinin, Merkez İdare Kuruluyla Grup İdare Kurulunun Genel Merkezde toplanacaklarını bildirdi, İsmet Paşanın gelmesini rica etti. Otomobil işi görüşülecekti. İsmet Paşa "Peki" dedi.

Toplantıda lehte konuşanlar, aleyhte konuşanlar olmuş. İsmet Paşa son konuşmuş. O zaman arkadaşları anlamışlar ki Genel Başkanda bir değişme vardır ve işin esasına nüfuz etmiştir. İsmet Paşa o vaziyeti alınca karar kolay çıkmış. Parti, bedelsiz ithalâttan otomobil getirenleri takbih etmedi. Fakat bu arabaların teşkilât emrinde olduklarını bildirdi. Bir de, bundan sonra, C.H.P. milletvekilleri bu haktan faydalanamayacaklardı.

Biz o akşam İstanbula hareket ettik. İsmet Paşa yılbaşını Taşlıkta geçirecekti, oradan vapurla Bursaya gidecektik. İstasyonda bir gazeteci otomobil işini sorunca İsmet Paşa şu cevabı verdi:

"— Otomobil işine ne olmuş? Onlardan da getirtmişler, bizden de., Biz artık getirtmeyeceğiz, onlar daha çok getirtecekler. İşte, iki partinin farkı!"

Mesele tatlıya bağlandı. Ama bu meseleden ben, bir koca liderin bazen nasıl kandırıldığını -isterseniz, iğfal edildiğini deyiniz- gözlerimle gördüm. Allahtan İsmet Paşa yanılmazlık iddiasında değildir, "Ben hata yaparım ama, bir defa hata yaparım" der ve sahiden de öyledir.

İsmet Paşa Ankaradan ayrılırken aklında yeni bir kampanyayı açmak vardı. Bunun yeri olarak Bursanın seçilmiş bulunması da sebepsiz değildir. Bursa seyahati, D.P. İktidarı için kelimenin tam mânasıyla "sonun başlangıcı" oldu. Bursada sarsılan ağaç, beş ay sonra, 27 Mayısta yerle bir edildi. Halbuki Menderes - Bayar çifti bu beş ay içinde akıllarını pek âlâ başlarına toplayabilirler ve gerçek kuvvet dengesine doğru bir teşhis koyabilirlerdi.

Bursa Gezisi, C.H.P. Genel Merkezi tarafından bir "mukabele-i bilmisil" olarak tertiplendi. Mesele, Karanfil Sokakta çok konuşuldu. Menderes oraya buraya gidiyor, gövde gösterileri tertiplettiriyordu. Bir "şahıs putlaştırma" kampanyasının açılmış olduğu gözden kaçmıyordu. En ziyade Menderesin şahsı övülüyor ve bu propaganda radyolardan veriliyordu. İsmet Paşa ise, meşhur Uşak Gezisinden sonra bir yere gitmemişti. Muhalefet liderinin dolaşması zamanı gelmişti.

Fakat nereye gidecekti?

Genel Merkezde iki fikir çarpıştı. Bazıları, İsmet Paşanın seçimleri Muhalefet tarafından kazanılmış bir yere gitmesi görüşünü savundular. Muhalefet 1957'den bu yana hiç bir tarafta gerilememişti. Tezahürat oralarda yaman olacaktı.

Buna mukabil başka bazılarına göre C.H.P. nin artık bir takım D.P. kalelerini fethetmesi lâzımdı. Buralar şimdi, birer iskambilden kaleydi. Bayarın Bursasında, Menderesin Aydınında büyük değişme vardı. İsmet Paşanın oralarda vuracağı darbe İktidarı sadece fena halde sarsmayacak, aynı zamanda D.P. Büyüklerini de çileden çıkaracaktı. Üstelik memleketin nabzı da bu suretle daha iyi anlaşılacaktı.

İşte bu sıradadır ki Menderes, C.H.P.'nin seçimleri aldığı Adanaya bir seyahat yaptı ve oranın becerikli valisi Turhan Kapanlının meharetiyle seyahati bir büyük propaganda hadisesi şekline soktu. Turhan Kapanlı "İmarcı Başbakan"ın Adanaya, şehri imar etmek için geldiğini duyurdu! Menderes, İstanbuldan sonra Adanayı ele alacaktı. Ama bunun sağlanmasının bir küçük ve masum şartı vardı: Adanalılar Başbakanı memnun etmeliydiler. Zaten valilik bütün yardımları yapacaktı. Paraysa, para. Vasıtaysa vasıta. Menderes derlenen kalabalık önünde parlak bir kalkınma nutku söyledi.

O zaman İsmet Paşa, gidilecek yer olarak Bursayı seçti. Bunda, sanırım, Menderesten çok Bayara bir oyun oynamanın lezzeti rol oynamıştır. Mamafih Bursada il kongresi vardı ve Bursa teşkilâtı İsmet Paşayı hararetle davet ediyordu.

Ancak, Genel Merkez işi sıkı tuttu. Bir fiyasko olursa, bir organizasyon hatası yapılırsa, İsmet Paşa Bursada Menderesin Adanada bulduğu havayı bulamazsa bir sepet incir berbat edilmiş olacaktı. Genel Merkez Bursa teşkilâtıyla temas etti ve onlara durumu bildirdi. Teşkilâtın başında iyi niyetli, temiz, fakat hiç gerçekçi olmayan bir il başkanı, idealist Dr. Çataloğlu vardı. Bursada vali olarak ise onun tam tersi, kurnaz İhsan Sabri Çağlayangil bulunuyordu. Çağlayangilin bu gezi dolayısıyla C.H.P. teşkilâtını uyutması, benim en çok güldüğüm hadiselerden biridir.

Bursa gezisi için 10 Ocak tarihi seçilmişti. Bursalı C.H.P.'liler, başlarında Dr. Çataloğlu, bir kaç gün önceden Taşlığa geldiler. İsmet Paşaya, Çağlayangille yaptıkları görüşmeyi anlattılar. Valiye gitmişler, İsmet Paşanın Bursaya geleceğini söylemişler, gereğin yapılmasını, tertibat alınmasını istemişler. Çağlayangil "büyük bir samimiyet"le teminat vermiş. "Uşak Hadiseleri burada katiyen olmaz" demiş. İsmet Paşanın gereken saygıyla karşılanacağını, polisin sadece karşılamayı kolaylaştıracağını söylemiş. Her şeyin sükûnet içinde geçeceğini bildirmiş. C.H.P.'liler memnuniyetle ellerini uğuşturmuşlar. Ancak vali ilâve etmiş:

"— Sadece bir şartım var.."

Ortada bir Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun bulunduğunu hatırlatmış, buna muhalefet edilirse kanunu tatbik edeceğini ihtar etmiş. "Kalabalıklar toplanmasın, tezahürat yapılmasın, alkış tutulmasın" demiş.

C.H.P.'liler biraz bozulmuşlar. Kendilerinin bir gösteri tertiplemeyecekleri hususunda teminat vermişler. "Ama, halk kendiliğinden coşarsa biz ne yaparız?" diye sormuşlar. Vali:

"— Ben o kadarına karışmam.." cevabını vermiş.

Eğer kalabalık olursa ya Mudanyadan telsizle emir verip gemiyi iskeleye yanaştırmayacağını, ya da uçağın Bursaya hareketine mâni olacağını bildirmiş.

Bursalı C.H.P.'liler İsmet Paşadan, ilk düşünüldüğü gibi Cumartesi günü öğleyin uçakla Bursaya değil, vapurla Mudanyaya gelmesini istediler. "Hava bazen bozuk oluyor, bakarsınız uçak kalkmaz" dediler. İsmet Paşa "Peki" dedi. İsmet Paşa kongrede konuştuktan sonra gene uçakla İstanbula dönecekti. Bursalılar geceyi Bursada geçirmesini, ertesi gün Bilecikten motörlü trene binip Ankaraya dönmesini istediler. İsmet Paşa ona da razı oldu. C.H.P.'liler neşeli Bursaya döndüler.

Bursada kendilerini bir dert almış. Ya, karşılama kalabalık olur da Çağlayangil tehditlerini yerine getirirse? Düşünmüşler, taşınmışlar ve parlak bir çare bulmuşlar: İsmet Paşanın Bursaya geleceğini kimseye duyurmamak! Hele Cuma günkü gazeteler de C.H.P.'nin İstanbuldaki Basın Bürosunun hataya düşmesi neticesi İsmet Paşanın Bursaya Yalova yolundan gideceğini yazınca Genel Merkez tarafından "Propaganda Gezisi" olarak tertiplenen seyahat bir "Mütenekkiren Gezinti" mahiyeti alıverdi.

Allahtan ki giden İsmet Paşaydı.

Gelecek yazı:

Asıl Büyük Taarruz

Totsis Sendikası yöneticileri derhal harekete geçtiler ve "anlaşmazlık, yargı organlarında henüz kesin karara bağlanmadan personelin sendika üyeliğinden istifaya zorlanmasının kanunsuz olduğu" gerekçesiyle Savcılığa başvurdular. Sendika bu arada bir de bildiri yayınlayarak, Ötükeni kanunlara saygılı olmaya dâvet etti, durumu birer telgrafla Başbakan Demirele ve Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengize bildirdi. Fakat Hükümet, Ötükeni bu işler için görevlendirdiğinden, tabii bundan bir sonuç alınamadı. Böylece, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünde aylardır devam eden huzursuzluk, Ötükenin gayretkeşliği ile tekrar yaygınlaştı ve haftanın başındaki Pazar gecesi oynanan "Şen Dul" operası başlamadan yarım saat kadar önce cereyan eden olaylarla alevlendi.

Sahne dışındaki oyuncular

O gece, Umur Parsın dublörü Rıdvan Yücel, kapıcının yöneticilerden aldığı emirle kulise sokulmadı. Oysa Rıdvan Yücelin, her ihtimale karşı kulise girmesi ve Umur Parsın oynayabilecek durumda olup olmadığını görmesi lâzımdı.

Sanatçılara göre, bu emrin verilmesi sebepsiz değildir. Maksat, işveren yöneticilere karşı olan ve Operanın Tiyatro ve Baleden ayrı bir teşekkül haline getirilmesi için mücadele eden sanatçıları güç durumda bırakmaktır.

Perde açılacağı sırada patlak veren bir başka olay ise, bir tertibi ortaya koyması bakımından ilgi çekici oldu. "Şen Dul"un rejisörü ve Devlet Tiyatrosu Genel Müdür Yardımcısı Aydın Gün, İstanbuldan gelen iki solist arkadaşı için Tiyatro Müdürü Ertuğrul Akmansoydan salona iki iskemle konulmasını istedi. Fakat Akmansoy, Günün Gökçerle münasebetlerinin iyi olmadığını bildiğinden ve kendini Gökçere adadığından, Genel Müdür Yardımcısının bu isteğini yerine getirmedi. Bunun üzerine içerde başlayan tartışma dışarda da devam etti. Genel Müdür Yardımcısı tam otomobiline binip uzaklaşacağı sırada Akmansoyun hücumuna uğradı, fakat o sırada kapının önünde bulunan bir sanatçı tarafından kurtarıldı. Böylece bir kavganın önüne geçilmiş oldu.

Tiyatro çevresinde üzüntü yaratan bu olaylardan sonra beklenen, Cüneyt Gökçerin bu yıl İstanbul

Adnan Ötüken
Sahibinin sesi

Operasından getirdiği, fakat bir takım huzur bozucu isteklerine boyun eğmeyince de kendisine karşı cephe aldığı Aydın Günün görevinden uzaklaştırılacağıdır. Genel Müdürle sanatçılar arasında tampon vazifesi gören Günün görevinden alınması ise huzursuzluğu bir kat daha artıracaktır.

Enerji

Fuel-oil'deki keramet

Keban santralının 1970 yılında hizmete girebileceğinin hesaplanması, AP Hükümetini, 5 milyar kilovat saatlik mevcut enerji ihtiyacına her yıl 700 milyon kilovat saatlik enerji ihtiyacının eklenmesi ihtimali karşısında güç durumda bırakmıştır. Enerji Bakanlığı, her yıl artan bu ihtiyacın kısmen karşılanabilmesi için faaliyete geçmiş ve bazı santralların kapasitelerinin genişletilmesini kararlaştırmıştır.

Ne var ki, bunun için düşünülen ilk santral AID'nin -Amerikan Yardım Heyeti- verdiği kredi ile inşasına başlanılan ve bu yılın son aylarında hizmete geçeceği bildirilen İstanbuldaki Ambarlı santralı oldu.

Ambarlı santralının kurulmasına, Türkiyede incelemelerde bulunan ve enerji ihtiyacını tespit eden bir amerikan firmasının -Ebasco-1961 yılında Hükümete verdiği rapor üzerine teşebbüs edildi. Ancak bu tarihte, zengin kömür yataklarının bulunduğu Seyitömerde bir termik santralının kurulması için projeler hazırlanıyor, çalışmalar yapılıyordu. Memleketin öz kaynaklarıyla çalışacak bir santralın kurulması Devlet Plânlama Teşkilâtınca da uygun görülmüştü. Ebasco firmasının raporunda ise Türkiyenin enerjiye olan ihtiyacı belirtiliyor, bazı santralların kapasitelerinin genişletilmesiyle birlikte, Silâhtarağada fuel-oil ile çalışacak bir santralın lüzumuna işaret ediliyordu. Bunun üzerinedir ki, fuel-oil ile değil, memleketin öz kaynaklarıyla çalışacak bir santralın kurulması tercih edildi. Fakat, santralın kurulması malî bir imkân meselesiydi. AID, fuel-oil ile çalışacak bir santralın kurulması için kredi verebileceğini bildirdi. AID'nin, Seyitömerde kurulması düşünülen santralın inşası için niçin kredi vermek istemediğinin sebebi açıktı: Nasıl olsa bir santralın kurulması gerekiyordu. Seyitömer projesi için kredi verilmezse, fuel-oil ile çalışacak bir santralın kurulmasına mecbur kalınacaktı. Böyle olunca da santralın çalışması için gerekli olan fuel-oil amerikan petrol şirketlerinden alınacaktı. Yapılan hesaplara göre, fuel-oil için petrol şirketlerine ödenecek meblâğ, 40 milyon lira civarında olacaktı.

Çaresizlik yüzünden, Ambarlıda, fuel-oil ile çalışacak bir santralın kurulması kararlaştırıldı ve 1964 yılında inşaata geçildi. Enerji ihtiyacının daha da artması, hattâ Keban santralı hizmete girdikten sonra da bu artışın devam edeceğinin anlaşılması karşısında çalışmalara başlandı. Ne var ki Enerji Bakanlığı, yıllardır askıda kalan Seyitömer projesinin gerçekleştirilmesi gerekirken, yılda 40 milyon liranın amerikan petrol şirketlerinin kesesine inmesini sağlayacak Ambarlı santralının kapasitesinin genişletilmesi yolunu tercih etti. Oysa, amerikan petrol şirketlerine ödenecek paraya asgari 300 bin kilovat saatlik bir termik santralı çalıştırmaya yetecek kadar kömür rezervleri bulunan Seyitömer projesi gerçekleştirilebilirdi.

İngiltere

Kazanan yok, kaybeden var

Geride bıraktığımız haftanın başlarında yapılan İngiltere seçimlerine giden günlerde, bu konu ile uzaktan - yakından ilgilenen herkes, bunları İşçi Partisinin kazanacağını ileri sürüyordu. Şimdi oylar kullanılmış, kesin sonuçlar alınmıştır. Bunlara göre İşçi Partisi, Avam Kamarasına, artık Wilson'u geziye çıkan veya hasta yatağında yatan milletvekillerinin hesabını tutmaktan kurtaracak rahat bir çoğunluk getirmektedir. Fakat ortalıktaki bütün belirtiler, geçen hafta yapılan seçimlerin en önemli sonucunun bu olmadığını göstermektedir. Son İngiliz seçimlerinin üzerinde dikkatle durulması gereken en anlamlı yanı, İşçi Partisinin kazandığı başarıdan çok, Muhafazakâr Partinin uğradığı yenilgidir. Muhafazakârlar, Oxford ve Cambridge gibi, şimdiye kadar kaleleri sayılan birçok seçim bölgelerinde bile yenilgiye uğramışlar, buraları İşçilere kaptırmışlardır.

Seçimlerden önce yapılan kamuoyu yoklamalarının hemen hemen hepsi, İşçi Partisinin, özlediği çoğunluğu, artık ingiliz siyasal tarihinden silinmek üzere olduğu sanılan Liberal Partiden alacağı oylarla kanacağını gösteriyordu. Oysa işler hiç de böyle çıkmamış, Liberal Parti, silinmek şöyle dursun, Avam Kamarasındaki 10 üyelik grupunu 12'ye yükseltmiştir. Buna karşılık, Muhafazakâr Parti 50 kadar milletvekilliği kaybetmiştir. Demek ki, Wilson'un şimdi Avam Kamarasında 45 milletvekilliği kadar bir çoğunluğu vardır. Zaman zaman bire, ikiye kadar düşen bir çoğunlukla onyedi ay iktidar süren İşçi liderin 45 kişilik çoğunlukla tam bir dönem süresi, yani dört yıl işbaşında kalmayı tasarlaması elbette ki olağan sayılmalıdır.

Yerinde bir karar

Başbakan Wilson'un geçen ay seçimlerin yenilenmesi yolunda aldığı kararın zamanının çok iyi seçildiğine, -seçimlerin verdiği sonuca bakılırsa-, hiç şüphe yoktur. İşçi lider, Ekim 1964 seçimlerinden sonra birkaç kere bu kararı almak istemiş, fakat çoğunluğu ile yetinmeyi uygun görmüştür. Siyasal gözlemciler, 1964 seçimlerinden sonra, Wilson'un üç defa seçimleri yenilemek kararının eşiğine kadar geldiğini sanmışlar, fakat Wilson her defasında da onları yanıltmıştır. Geçen Şubatta herhalde Leyton ara seçimlerinin, Mayısta da mahallî seçimlerin sonuçlarından çekinerek karar gününü geciktirmiş, Ekimde ise Muhafazakâr Partinin yeni liderlik ekibini yeteri kadar tartmak zamanının gelmediğini düşünmüş olmalı ki, gözlemcilerin tahminleri aksine, bir süre daha beklemeyi uygun görmüştür.

Harold Wilson
Zafer mi?

Geçen Ekimden bu Marta kadar akıp giden süre içinde İşçi Partisi eskisinden daha başarılı olmuş değildir. Gerçi sterlinin geçirdiği kriz, Sam Amcanın, dış politika tutumundan pek memnun olduğu Wilson'a uzattığı yardım eli sayesinde atlatılmıştır ama, artık kronik bir durum almış olan işsizlik hâlâ İngilterede alabildiğine yaygındır ve İşçi Partisi ekonomik durgunluğu giderecek radikal tedbirleri almakta büyük bir yavaşlık göstermektedir. Meselâ, 1964 seçim kampanyası sırasında büyük propagandası yapılan çelik endüstrisinin devletleştirilmesi işi hâlâ gerçekleştirilmemiştir. Bazı gözlemcilere göre, eğer Wilson bu konuda verdiği sözü yerine getirmediyse bu, Avam Kamarasındaki çoğunluğun çok ufak olduğu için değil, çeliği devletleştirmenin ingiliz ekonomisine büyük bir fayda sağlayacağına inanmadığı içindir. Böyle düşünenler, şimdi Wilson'un elinde her istediği kararı geçirecek kadar çoğunluk bulunduğunu ve eğer İngiliz Başbakanı samimî ise, ilk iş olarak bu konuya el atması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Yuvarlak politika

Dış politikaya gelince, İşçi Partisi 1964 Ekiminden bu yana oturduğu İktidarda dış politika konusunda da fazla parlak bir imtihan vermiş değildir. Bütün belirtiler, bugün Londranın her zamankinden daha çok Birleşik Amerikanın izinde olduğunu göstermektedir. Vietnam, NATO ve silâhsızlanma konularında Wilson, Washington'un dümen suyunda gitmekten başka bir şey yapamamıştır. Gerçi İngilterenin ekonomik güçlükleri yüzünden sterlinin kaderi Birleşik Amerikanın tutumuna bağlı durmaktadır ama, İşçi Partisinin sol kanadı ekonomik nedenlerle siyasal bağımsızlıktan vazgeçilmesini anlamakta büyük güçlük çekmektedir. Hele Wilson hükümetinin Ortak Pazar ve Avrupa bütünleşmesi konularında takındığı "bekle ve gör" politikası, kimseyi memnun etmemektedir.

Bütün bu kötü bilânçoya rağmen, İşçi Partisi geçen hafta yapılan seçimleri kazanmıştır. Çünkü, ingiliz halkı, karşısına ikinci alternatif olarak çıkarılan Muhafazakâr Partiden hiç değilse şu sırada fazla bir şey umulmayacağını düşünmektedir. Partinin yeni lideri Heath, Wilson'un yanında amatör bir politikacı olarak kalmaktadır. İşçi Partisinin başarısız olduğu konularda Muhafazakâr Parti ortaya daha parlak görünen görüşler koyamamıştır. Hele parti içinde yavaş yavaş aşırı sağın hakim duruma geçmeye başlaması, Muhafazakârlara oy veren bağımsızları bile iyice ürkütmüştür. Hepsinden önemlisi, Muhafazakâr Parti, ingiliz toplumunun geçirmekte olduğu hızlı değişikliklere kendini uydurmakta büyük güçlük çekmektedir. Bütün bu nedenler birleşince, aslında seçimleri İşçi Partisinin kazanmadığı, fa-

kat Muhafazakâr Partinin kaybettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Yeni seçimlerle kazandığı çoğunluğa rağmen, Wilson'u şimdi bekleyen tehlikeler eskisinden büyüktür. Eskiden çoğunluğunun fazla olmadığını söyleyerek geriye attığı radikal tedbirleri artık daha da geriye bırakmak bahanesinden yoksundur. İkincisi, yeni seçimler sonunda, partinin sol kanadı önemli biçimde kuvvetlenmiştir. Sol kanattaki İşçiler, bundan önce, Wilson'un tutumunu beğenseler de beğenmeseler de, parti dayanışması yüzünden başbakanı destekliyorlardı. Avam Kamarasında şimdi kuvvetlenen çoğunluk, sol kanadın, iktidarı tehlikeye düşürmeden, zaman zaman Wilson'a karşı bayrak açması sonucunu yaratabilecektir.

Güney Asya

Yaz - boz tahtası

Bütün belirtiler, 1966 yılının Güney Asya yılı olacağını göstermektedir. Gerçekten, içinde bulunduğumuz yıla girdiğimiz günden buyana, Güney Asya ülkelerinin durumu gazetelerin manşetlerinden düşmüş değildir. Vietnam, devamlı olarak, haberlerin en başında yer almaktadır. Endonezya, özellikle son haftalarda, Sukarno - Suharto tahterevallisine sahne olmaktadır. Hindistanın durumu da hiç iç açıcı değildir. Hergün biraz daha çoğalan açlık, ülkenin şurasında burasında ayaklanmalara yol açmaktadır. Sihler, Pencapta, kendi dillerini serbestçe konuşabilecekleri bir bağımsız eyalet kurulmasını istemektedirler. İşçiler, hem gıda yokluğunun, hem de dil anlaşmazlıklarının yarattığı gergin hava içinde grevler yapmaktadırlar. Bütün bunlara ek olarak, yeni Başbakan Bayan Gandi de, Hindistanın ekonomik güçlüklerine yardım eli uzatacak bir dost bulmak amacıyla, Washington'a gitmiş ve dönmüştür.

Vietnamın durumu, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, amerikan dış politikası için bir başarısızlık örneği olarak görünmektedir. Saygondaki amerikan kuklası General Ky hükümeti, geride bıraktığımız haftalar içinde, budistlerin yeniden başlayan gösterileriyle önemli biçimde sarsılmıştır. Budistler ve bu sefer onlarla işbirliği yapan katolikler, General Ky'nin Vietnam halkını temsil etmekten uzak bulunduğunu ileri sürerek, genel seçimlere gidilmesini istemektedirler. Oysa Washington, savaşı yürütmede kraldan çok kralcı görünen Ky'den çok memnundu, hattâ, Güney Vietnamda geniş bir ekonomik kalkınma programına kalkışarak onun durumunu kuvvetlendirebileceğini sanıyordu. Ancak, budistlerin tam ekonomik kalkınma kampanyasının başlayacağı bir sırada Ky'ye karşı gösterilere başlamaları, Washington'un ayağının altındaki taşı çekivermiştir. O kadar ki, istemeyerek de olsa, Birleşik Amerika, General Ky'nin Vietnam halkına erken seçimler yapmak yolunda verdiği sözü aynen kabullenmekten başka çare görememiştir.

Endonezyanın durumunun nasıl gelişmeler göstereceği daha belli değildir. Belli olan tek şey, Başkan Sukarnonun bu ülkede hâlâ bir kalemde silinemeyecek kadar popüler bir adam olduğu ve Suharto yönetiminin Sukarnonun desteğinden vazgeçemiyeceğidir. Bu gerçek de Birleşik Amerika bakımından fazla içaçıcı değildir. Üstelik, uzun süre de, Suhartonun da burnunun dibindeki Komünist Çinle iyi geçinmek lüzumunu duyacağına şüphe yoktur. Hele, ülkesinde, sayısı milyonları aşan bir komünist topluluğu varken...

Hindistana gelince, ülkesi içindeki halkı besleyemediği sürece Yeni Delhinin daha çok zor durumlarla karşılaşacağından şüphe edilmemelidir. Kuzey komşusu Komünist Çinde insan başına düşen pirinç tayını Hindistandakinden daha yüksek oldukça, Hint komünistlerinin susmayacakları, çeşitli millî toplulukların ayrılmaya yönelecekleri, kavgaların çıkıp insanların öleceği açıktır. Hindistanın elindeki tek koz, geri kalmış ülkelerin demokratik yollardan da kalkınabileceğini isbatlamak isteyen Birleşik Amerikanın desteğidir. İç güçlükleri arttıkça Hindistanın Batıya yaklaşmasına kimse hayret etmemelidir.

OPON

Tüli'den haberler

İç turizmde faaliyet

Bu bayram, Hariciye Köşkündeki bayramlaşma töreninde çok az kişi vardı. Diplomatlar, iç turizmi desteklедikleri için bu törene katılamadılar. Genel Sekreter **Halûk Bayülken** ile eşi Alanyaya gittiler ama, ajans haberlerine bakılırsa, tatilin pek tadına varamadılar. Zira Antalya ve Alanya kıyılarında müthiş yağmur yağıyordu. Oysa Bayülkenler Alanyaya, denize girme hayaliyle gitmişlerdi. Genel Sekreter Yardımcısı **Ali Binkaya** ve eşiyle **Ertüzünler** de Ürgüpe gittiler, bayramı peri bacalarında geçirdiler. **Teremler** İzmirde daha uzun bir tatil geçirecekler. Malûm, diplomatlar, yurt dışında gezmekten memleketi tanımağa fırsat bulamıyorlar. Ancak bu kısa tatillerden faydalanabiliyorlar.

Bakan **İhsan Sabri Çağlayangil** iç turizmi desteklemedi ama, seçim bölgesine kadar gidip geldi. Senato seçimleri Bursada da yenilendiği için, Çağlayangil Bursa - Ankara arasında bundan sonra da çok mekik dokuyacağa benzer. AP'li bir doktor hanım, **Behiye Ortaç,** Senato seçimlerinde Çağlayangilin karşısına çıkmağa hazırlanıyormuş. Fakat Dışişleri Bakanının koltuğundan ayrılmayacağına muhakkak gözüyle bakılıyor.

Gönlü gani kişiler

Norma operasının son temsilinde **Hale Zeytinoğlunu** yalnız görenler, Nâsır Zeytinoğlunun durumunu konuştular. Gazeteler Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterinin istifa ettiğini yazdılar, fakat Zeytinoğlu, Sunaya yazdığı mektupta, yeni bir görev verilinceye kadar izinli sayılmasını istiyormuş. "Nâsır Zeytinoğlu, İzmirde avukatlık yaparken politikaya başladı. Daha önce devlet hizmetinde filân çalışmıyordu. O halde, bu mektubun anlamı nedir?" diye merak edenler var. İzmirli avukatın bir süredenberi bir elçilik istediğini belki de bilmiyorlar!.. Bazı çevrelere göre bu elçilik de kendisine çok önceden vaadedilmiş. Kemal Nejat Kavurun İsviçreden geri çekileceğine ait söylentiler de bununla ilgiliymiş. Eh, bu kadar hizmetin sonu elbette ki karşılıksız bırakılacak değil!

Sokakta kalanlar

Bayramın ilk günü Ankarada, "Bizim Sokak" diye bir yer açıldı. İstanbul ve Ankaranın karakteristik köşelerini canlandıran şirin bir yer. Çiçek Pasajından Üsküdar kahvelerine, balıkçı meyhanelerine kadar, bir çok yerin öezlliğini taşıyan ilginç bir köşe, bir sokak. Buraya

Bizim Sokak lokantasında akşam
"İç bade, güzel sev...."

oturup içki içiyorsunuz, gelen geçeni seyrediyorsunuz.

Açılış gecesi hayli kalabalıktı. Başta **Metin Ersoy**, birçok şarkıcı, müzisyen, politikacı, avukat, daha doğrusu bayram tatilinde iç turizmi desteklemiyenler burada buluştular. Bizim Sokak gündüzleri diskotek, akşamları meyhane, geceleri pavyon olacakmış. Yani, Ankaralılar bundan sonra sokakta içip, sokakta dansedecekler. İyi mi?

"Beyoğlunda gezersin.."

AP milletvekillerinden **Nilüfer Gürsoy**un seçim bölgesi Bursa ama, o, bütün tatillerini İstanbulda geçiriyor; babasını görüyor, ondan direktifler alıyor. Hattâ Baba-kız, şehir içinde bazı gezintiler de yapıyorlar. Geçenlerde birgün, birlikte, İstanbul tarafına geçip Beyoğluna da çıktılar, fakat bu gezi hüsranla sonuçlandı. **Celâl Bayar** ve kızını görenler bazı gösterilerde bulundular. Alkışlarla yuhalar birbirine karıştı. Sonra daha başka tepkiler de başlayınca, trafik polisi Bursa milletvekiliyle babasını bir taksiye koyup oradan uzaklaştırmak zorunda kaldı. Bayar, o gündenberi Çiftehavuzlardaki evinden Bostancıya kadar yürüyüşler yapıyor, yakında oturan dostlarına da gidiyor ama, Beyoğluna çıkmıyor.

Devlet Başkanı Operada

Devlet Başkanı **Cevdet Sunay** ve eşi, bayram gecesini Operada "Traviata"yı dinliyerek geçirdiler. Violetta'nın ölümünü seyretmek biraz hazindi ama, bereket, **Suna Korad** o kadar hazin ölmedi. Korad, gayet şık bir Violetta'ydı. Hattâ, penceresindeki örümcekler de olmasa, yalnızlığı, fakirliği bile hissedilmiyecekti. Suna Koradın Scala operasıyla bir anlaşma yaptığını duyanlar, tabiî bütün aryalarını dikkatle incelediler. Çok beğenenler de oldu, hayal kırıklığına uğrayanlar da... Bilinmeyen husus şudur: Suna Korad, Scala operasıyla bir dublör anlaşması imzalamış ve sahneye çıkmadan Ankaraya dönmüştür. Maria Callas'ın emprezaryosu olan Gorlinsky, türk sopranoyu yaz aylarında Kanadaya, Montreal operasına götürmeye hazırlanıyor.

"Traviata"nın ilk gecesi, Opera salonu sahneden daha ilginçti denebilir. Sunayı kapıda karşılayan Millî Eğitim Bakanı **Orhan Dengiz**in "Yolcu Bakan"lardan biri olduğu hemen anlaşılıyordu. Cevdet Sunayın, ön sırada oturan üç komutandan **-Refik Tulga, Necdet Uran, Şefik Erensü-** Oramiral Necdet Uranı locasına dâvet etmesi, Uran-Sunay dostluğunun yeni bir belirtisi olarak yorumlandı. Opera holünde lâcivert elbiseleriyle dolaşan **Hazım Dağlı**nın yakında bir Bakanlık koltuğuna oturacağı, meselâ Millî Savunma Bakanı olacağı fısıldanıyordu.

Politika dışında, Operada şıklıktan da geçilmiyordu. **Devlet Balesinin güzel kızları, bu gala gecesi, Başkent sosyetesinin güzel kadınlarına her bakımdan meydan okudular.** Temsilden sonra Devlet Başkanı, solistleri locasında kutladı ve **Ertuğrul İlgin,** Suna Korad şerefine Süreyya pavyonunda bir yemek verdi. **Ferit Tüzünün,** "Traviata"yı yöneten orkestra şefi olarak İlginin masasında yer almaması dikkati çekiyordu. Ferit Tüzün nişanlısıyla dansederken, **Cüneyt Gökçer** de karısıyla dansediyor, birbirlerine hiç bakmıyorlardı. Pavyonun gedikli müşterilerinin hafızasında, Gökçerin geçen hafta aynı pavyonda kızıyla yaptığı dans canlandı.

Ankara

"Kireçli Bahçe" başladı

Devlet Tiyatrosunun, bir süredenberi özenle hazırlanmakta olduğu bir ingiliz oyunu, Enid Bagnold'un "Kireçli Bahçe"si (The Chalk Garden), geçen Cuma akşamı verilen ilk temsille başladı ve büyük bir başarı kazandı.

Altı kişi arasında geçen esas vakada başrolleri üç kuşak canlandırmaktadır: Büyükanne (Nurşen Girginkoç), Anne (Jale Birsel) ve Torun (Deniz Gökçer). Bunlara bütün aksiyonu yürüten Mürebbiye Madrigal (Tomris Oğuzalp) ile Hakim'i (Şahap Akalın) de katmak gerekir. Sanatçılardan Şahap Akalının çizdiği kompozisyonun, olgunluk çağındaki bir komedyen için, şaşılacak yönü yoksa da, Nurşen Girginkoç ile Tomris Oğuzalpın çizdikleri karakterler, bu genç sanatçılar için, bir "aşama" sayılacak niteliktedir.

Fakat ilk temsilin en güzel sürprizi, Devlet Tiyatrosu sahnesinde ilk adımlarını atan Deniz Gökçerin, Büyükannenin şımarttığı, kötü telkinlerle "yalnız" kendisine bağlı tutmak istediği gençkız rolünde gerçekleştirdiği çok canlı, sevimli ve zarif oyun oldu.

Dünya Tiyatro Günü

Dünya Tiyatro Günü, bu yıl da 27 Martta, yurdumuzda törenle kutlandı. Radyolarımızda Tiyatronun eğitim hizmeti ve görevi belirtildi, ödenekli, ödeneksiz tiyatrolarımızın hemen hepsi, bu münasebetle, tiyatroya hiç gitmeyen veya gidemeyen halka parasız temsiller verdiler.

Dünya Tiyatro Gününü bu yıl gölgeleyen, Muhsin Ertuğrulun İstanbul Şehir Tiyatrosu Başrejisörlüğünden, elli yıldır emek verdiği bu görevinden uzaklaştırılması oldu. İstanbulda sahne sanatçılarından, yazarlardan ve Üniversite öğrencilerinden, kalabalık bir topluluk, Şehir Meclisinin kararını protesto maksadıyla ve TMTF'nun düzenlediği bir sessiz yürüyüş yaptılar, ellerindeki dövizlerle çelenkleri Taksimdeki Zafer anıtına götürüp bıraktılar. Bu dövizlerden birinde şu cümle yazılıydı: "Sayın Bay, Tiyatro nedir, bilir misiniz?"

Ankara Sanat Tiyatrosunda "Arturo - Ui"
Sahnede sırıtan nazizm

Oyun: "Arturo-Ui'nin Yükselişi", (İki bölümlük gangster gösterisi).
Yazan: Bertolt Brecht.
Çevirenler: Sevgi ve Başar Sabuncu.
Tiyatro: Ankara Sanat Tiyatrosu.
Yöneten: Asaf Çiyiltepe.
Müzik: Hans-Dieter Hosalla.
Dekor, kostüm: Yücel Tanyeri.
Oynayanlar: Asaf Çiyiltepe (Anlatıcı, Ted Ragg ve Çiçerolu satıcı), Nihat Ziyalan (Clark), Oben Güney (İhtiyar Hinburk), Genco Erkal (Arturo-Ui), Ayberk Çölok (Ernesto Roma), Erkan Yücel (Gobbola), Salih Kalyon (Dollfoot), Serap Tayfur (Betty Dollfoot), Muammer Tümen (O'Casey, Avukat ve Şikagolu satıcı) v.s.
Konu: Yakın geçmişte, Almanya ile beraber bütün Avrupayı kasıp kavuran o kanlı nazizm macerasının, Birleşik Amerikaya aktarılmış ve bellibaşlı şefleri bir haydutlar çetesi halinde canlandırılmış, epik satiri. Hitlerle arkadaşlarını işbaşına getirenlerin ve bu macerayı kolaylaştıran sosyal ve ekonomik etkenlerin alaylı ve buruk "anlatımı".
Beğendiğim: Elliyi aşan kişileri, sık sık değişen tablolarıyla büyük güçlükler gösteren böyle bir oyunu, epik sistemin gereklerine ve geleneklerine bağlı kalarak -özellikle "grotesk durumlarda bile korkunçluğun atmosferi bozulmadan"- sahneye -A.S.T.nun imkânları sınırlı olan sahnesine- oturtmayı başarmış olan Asaf Çiyiltepenin yönetimi; oyunun bütününe kazandırdığı "tempolu" akış, etkili "ensemble" oyunu. Belgelerin yardımına bile ihtiyaç kalmadan beliren tarihsel olaylar ve kahramanları. Özellikle: Genco Erkalın Hitler'i, Oben Güneyin Hindenburg'u, Ayberk Çölokun Röhm'ü, Erkan Yücelin Goebbels'i, Salih Kalyonla Serap Tayfurun çizdikleri Dollfuss çifti...
Beğenemediğim: Genco Erkalın, yazarın düşüncesine ve oyunun özüne aykırı düşen -ister istemez de Şarloyu hatırlatan- aşırı "benzetme" gayretiyle genellikle "sevimli" kalan -korkunçluğunu" kaybeden- kompozisyonu.
Sonuç: Sahnemize çıkarılanlar içinde, "hava"sı, epik üslûbu ve "bütünlüğü" en iyi korunmuş Brecht oyunlarından biri.

Lûtfi AY

Dernekler

Gönüllü çalışmaları

Siyah saçlı, gözlüklü genç kadın, dinleyicilerine gülümseyerek baktı, sonra:

"— Benimki biraz da tereciye tere satmaya benziyor. Hepiniz ayrı ayrı, yıllardanberi gönüllü çalışmalarında tecrübe kazanmış kimselersiniz. Şimdi, gönüllü faaliyetleri hakkında size bir konuşma yapmak oldukça güç. Ama, bugüne kadar bu alanda kazanılmış tecrübeler dünyada ne şekilde değerlendirilmiştir? Eğer bunun üzerinde durursak, Türkiyedeki çalışmalara da, kendi imkânlarımız içinde, bir yön vermek belki daha kolay olur" diye konuştu.

Genç kadın bir an sustu, kendi sözlerini ingilizceye çevirdi.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde, Kızılay binasının konferans salonunda yapılan Çocuk Sevenler Derneği aylık toplantısında geçti. Konuşmacı, Sosyal Hizmetler Akademisi öğretim üyelerinden Günseli Kuntbay idi. Kuntbayın ayrıca güzel ingilizce konuştuğunu düşünen dernek yöneticileri, dernekteki yabancı üyelerin konuşmayı konuşmacıdan dinlemelerini sağlamak amacıyla, bu işi de kendisinin yapmasını rica etmişlerdi. Halbuki bir insanın kendi kendisini tercüme etmesi bir hayli güç oluyordu. Nitekim tercüman, zaman zaman öğretmeni aştı ve fikirlerini daha iyi belirtmek kaygusu içinde ondan daha fazla konuştu. Ama o zaman, bunu da türkçeye çevirmeyi ihmal etmedi.

Gönüllünün tarifi

Günseli Kuntbay, tereciye tere satmak niyetinde değildi. Onun için "gönüllü"nün tarifi üzerinde uzun boylu durmadı. Kuntbaya göre, gönüllü, herşeyden önce, toplum sorunlarına karşı sorumluluk duyan ve biraraya gelerek bunu halletme çabasını gösteren kimsedir. Gerçi bazı düşünürler, gönüllünün, kendini tatmin etme saiki veya boş zamanı değerlendirme amacıyla hareket ettiğini söylemektedirler ama, Kuntbay, bu değerlendirmede sorumluluk hissinin ve topluma yardımcı olma kaygusunun başta geldiğine inanmaktadır. Çünkü "kendini tatmin" ve "boş zamanı değerlendirmek" için başka alanlar da mevcuttur. Sorumluluk önplânda olmadıkça, gönüllü çalışması düşünmek pek mümkün değildir. Zaten gönüllü çalışmalarına büyük değer kazandıran bir şey de bu sorumluluğun içten gelmesi, duyulmasıdır.

Yalnız, burada bir mesele ile karşılaşmak daima mümkündür: Birçok kimseler, bir işe başladıktan kısa bir süre sonra kendilerini çekmekte, o işe karşı isteksizlik göstermektedirler. Acaba bunun sebebi, bir ilgi azalması mıdır? Araştırmalar göstermiştir ki, insanların devamlı çalışabilmeleri ancak, yaptıkları işin yeteneklerine uygun düşmesine bağlıdır. Bir gönüllü, çalıştığı herhangi bir yerde, işte de yeteneklerini geliştirebilir ama bu, yapılan işle yeteneklerin ölçülü ve dengeli şekilde birbirine uyarak geliştirilmesine, birbirine paralel yürütülmesine bağlıdır. Şu halde her gönüllü, çalıştığı yerde, yapabileceği işleri yapmalı ve yaptığını da küçümsememelidir. İnsanın tatmin olabilmesi de zaten, kendini orada faydalı bulmasına bağlıdır. Şu halde, gönüllü çalışmalarında işbölümü, gönüllü çalışmalarının başarısında en önemli rolü oynar. Bu iş bölümünü hiç şüphe yok ki yöneticiler, yönetim kurulları yapar ama, üyelerin de, teker teker, kendi yeteneklerine göre, bunları bilerek, iş istemelerinde büyük fayda vardır. Gönüllüler, işi küçümsemeden, yapabildikleri işe talip oldukça başarı kazanırlar.

Dikkat edilecek hususlar

Gönüllü çalışmalarında dikkat edilecek bir başka husus da, bir gönüllünün, başka bir işe geçerken, kendi yerine bir adam yetiştirmesidir. Hiçbir iş tek bir insana bağlı olmamalıdır. Yerine adam yetiştirmek de gönüllü çalışmalarının başka bir ilginç yönüdür. Ayrıca, bir insanın devamlı bir şekilde aynı işi yapması da sonunda yorucu olabilir. Bu yeteneklere uygun olmak şartiyle, zaman zaman görev değiştirmekte fayda vardır. Gönüllü, çalışırken, derneğin amacına da çok uzak bırakılmamalı, derneğin amacıyla bütün üyeler daima yakın bir irtibat kurabilmelidirler. Halbuki özellikle çok genişleyen derneklerde bazen, bazı görevliler, bu amacı unutacak kadar dernekten uzak bulunmaktadırlar. Bu takdirde küçük çalışma grupları halinde amacı destekleyici kollar kurmak ve herkese sorumluluk vermek çok faydalı olacaktır. Meselâ geniş bir kurumda, resepsiyonda görev alan bir gönüllü düşünülsün. Bu gönüllü, bir süre sonra, kurumun asıl amacını unutup, kendisini sadece, gelenleri karşılayan bir küçük memur olarak görebilir ve işe ilgisini kaybedebilir. Bu görevlinin bir süre sonra amaca daha yakın bir yerde çalışması çok faydalı olmakla beraber, onun birdenbire resepsiyondan alınıp, meselâ kurumun baktığı hasta çocuklarla konuşmaya memur edilmesi de doğru değildir. Bir merhaleden diğerine atlamadan, sıra ile geçmek ve bu geçiş sırasında yetenekleri gözönünde bulundurmak şarttır.

Bâkir alanlar

Kuntbay, gönüllülerin hangi alanlarda hizmet yapabileceklerini bilimsel yönden kategorilere ayırdığı zaman gönüllü çalışmaları daha da büyük bir önem kazandı ve toplum kalkınmasındaki rolü de, böylece, meydana çıktı. Gönüllülerin yapabilecekleri başlıca işlerden birkaçı şunlardır: Toplumun sorunlarını meydana çıkarmak, bunları önlemek, halletmek için sosyal müesseselere yardımcı olmak; bilgi, meharet ve ilgiye dayanan doğrudan doğruya hizmetlerde bulunmak; resmî veya gönüllü malî kaynakları bulmak ve bunları harekete getirmek; sosyal sorunları tanıtmak ve kamuoyunun ilgisini çek-

Spor - Toto ve Besmele

Makine başında, bir yandan yazı yazan, bir yandan notere başvuranların sorularına cevap veren gençkız, nihayet bir soluk durdu. Gelip gidenlerin arkası kesilmiş gibiydi. Yanında gazete okuyan ve görevi de kâğıtları imzalamaktan ibaret görünen erkek arkadaşına döndü:

"— Bâri bizim maaşları bugün verselerdi. Yarın arefe, akşama kadar da iş var. Çarşıya çıkacak vakit kalmayacak" dedi.

Sonra kendi kendine konuşur gibi, oldukça karamsar bir şekilde ekledi:

"— Hoş, farketmez ya... Ben hesapladım. Borçlarımı ödeyince, bu ay maaşımdan bana ancak 25 lira kalıyor."

Bu sözleri söylerken ayağa kalkmıştı. Hayli yıpranmış görünen ayakkabılarını, birşeyler düşünerek, bir kere daha gözden geçirdi.

Arkadaşı:

"— Rugan mı ne diyorsunuz, bunlar boyanmıyor, çabuk eski yüzlü oluyor. Bak benimkilere, her akşam boyarım, bir de pençe vurdurunca, keyiflerine diyecek olmaz" dedi.

Gençkıza bu sözler hiçbir şey dememişti.

"— Bu hafta spor-totoya var mısınız?" diye sordu.

Ama bu sırada yeni bir müşteri gelmişti. Gençkız tekrar makinesinin başına oturdu. Bir eliyle müşterinin nüfus kâğıdını açarken, öbür eliyle yazmaya başlamıştı bile. Yazıyı bitirdi. Hesabı çıkardı. Masa başındaki arkadaşı kâğıdı imzaladı, daha ötede oturan parayı aldı, müşteri gitti. Bu sırada gazetesini okumakta devam eden memur:

"— Spor-toto oynarken besmeleyi unutma bâri" diye şakalaştı.

"— Elbette..." dedi gençkız. "Sen dindar değil misin? Ben besmelesiz hiçbir işe başlamam. Çünkü denedim, ne zaman besmeleyi unutsam, işimde muhakkak bir aksilik olur. Allah işlerimi rast getirsin diye her gece dua ederim."

Öteki güldü:

"— İşlerin iyi gidiyor mu bâri?"

Bu sırada, yeni bir müşteri dini tartışmayı yarıda bıraktırmıştı. Gençkız:

"— Telefon devir muamelesi burada yapılmaz, Telefon Umum Müdürlüğüne gideceksiniz" diye anlatıyordu.

Müşteri teşekkür etti, gitti. Gençkızla arkadaşı, tekrar, tartışmalarına döndüler. Bir süre daha ister istemez kendilerine kulak misafiri oldum. Çünkü, bir iş için, oturmuş, birisini bekliyordum. Maaşından, bütün bir ay için, cebinde yalnızca 25 lira kalan gençkız, Tanrının, -isterse- yüzünü güldüreceğine imanlıydı, Tanrı, -isterse- onun sıkıntılarını bir solukta yok edebilirdi. Bunun için de her gece, dakikalarca ona dua ediyordu.

Evet, hamdolsun, dine bağlıydı, ama aynı umutla spor-totoya da bağlıydı! Spor-toto da isterse, herşey değişebilirdi. Demek ki onu ışığa çıkaracak iki yol vardı: Spor-toto ve besmele!.

Umutsuz yaşanmaz. Can çıksa da umut çıkmaz. Bu, belki yüce Tanrının bize verdiği en güzel şeydir. Ama umudu akılla yönetmek gerekir. Besmele çekip spor-totonun kapısında bekliyen bir topluma Tanrı ne yapsın? Atatürk Türkiyeyi işte bu kör inançlar içinde, bu çıkış kapısı olmıyan yolda bulmuştu. Onun için akıl yolunu, en büyük umut yolu olarak, bize gösterdi. Ne yazık ki bunca yıl sonra, Atatürk devrimleri içinde yetişmiş bir gençkız, on parmağında on mârifet olduğu halde, aklı her işe erdiği halde, hâlâ kendi kendisine değil de spor-totoya inanıyor ve onun kapısında besmele çekmeyi de müminlik, dindarlık sayıyor! Daha çok çalışmayı, meselâ eve ek yazı işleri almayı, ek görev bulmayı, çalışarak yükselmeyi, hayatı, kaderi yenmeyi düşünmüyor. Allah isterse, spor-toto vurur deyip beklemeyi daha kolay buluyor.

Bugün din yolu ile memleketi kaplıyan zihniyet işte bu kaderci zihniyettir. Bu zihniyet, çıkarcı din aracılarının da ekmeğidir.

Geçen hafta içinde bir arkadaşım, Ulustaki kuyumculardan birinden küçük bir altın satın almak istemiş. Dükkân sahibi, kendisini, "bugün Cumadır, iş yapılmaz" diyerek hışımla dükkânından kovmuş. İkinci dükkânda aynı muameleyle karşılaşan arkadaşım, alışverişini ancak üçüncüde yapabilmiş. Dini tembelliğe, miskinliğe, kaderciliğe götüren bir yol olarak kabul edenlere karşı açılan savaş bugün din sömürücüleri tarafından dinsizlik diye ilân edilmekte, kadercilik yeni baştan türk ulusunun üzerine kara bir bulut gibi çökmektedir. Halbuki türkçede buna karşı pek güzel bir deyim vardır. Bir kimse için "işi Allaha kalmış" demek, işi bitmiş, hapı yutmuş demektir. Tek umudunu spor-totoya bağla, sonra besmele çek, dur. İyi ama, spor-totocu pek çok!.. Bunların çoğu da besmeleci. Allah hangisini hangisine karşı korusun? Bunun içinden Allah bile çıkamaz.

Jale CANDAN

mek; programdan önce problemi herkese duyurmak ve sonra programın propagandasını yaparak ilgi çekmek; toplumun konu ile ilgili olumlu ve olumsuz tepkilerini toplamak ve yetkililere duyurmak, yani bir nevi anten görevi görmek, toplum için gerekli hizmetlerin plânlamasına katılmak...

Bütün bunlar, memleketimizde, oldukça bâkir alanlardır. Ama Çocuk Sevenler Derneği üyeleri gerek kategori ayırımını, gerekse gönüllü çalışmalarındaki tarifi oldukça büyük bir ferahlık içinde dinlediler. İlk adımlarını iyi atmışlardı. Doğru yoldaydılar. Dernek, devlet müesseselerine yardımcı olarak çalışıyor, çocuk dâvasını kamuoyuna duyurmak ve bununla ilgili programları başarılı kılmak için çaba gösteriyordu. Bütün üyeler, istedikleri takdirde, yetiştirme yurtlarındaki ve çocuk yuvalarındaki çalışmalara bilfiil katılabiliyor ve derneğin amacını çok yakından izleyebiliyorlardı. Aylık toplantı da zaten bu amaçla ve bütün üyelere dâvayı duyurup, onların ilgisini çekebilmek için düzenleniyordu. Böylece her üye, her aylık toplantıda, bir ekip çalışmasına katılma imkânını bulabiliyor, dernek çalışmalarını çok yakından izleyebiliyordu.

Kuntbay, bu çalışmalara bilimsel açıdan ışık tuttu.

Fransa

200 yıl sonra...

Bundan ikiyüz yıl önce, insanlığın aydınlığa kavuşması için en başarılı savaşlardan birini yöneten büyük fransız yazar ve düşünürü Diderot, "La Religieuse" adlı romanını kaleme alırken kendini ne kadar büyük bir tehlikeye attığını biliyordu. Çünkü koyu softa bir toplumda dinin kötüye kullanılış şekillerinden birine hücum etmekteydi. Nitekim 1760 yılında yazdığı romanını yayımlamağı ancak yıllar sonra göze alabilmişti. Ama Diderot romanında o kadar haklı, toplumda o kadar yakınmalara yol açan bir olayı ele alıyordu ki, o vakitler Vatikanın "kuş uçurmıyan" yasak kitaplar listesine bile alınması düşünülmemişti. "La Religieuse", istemedikleri halde manastırlara kapatılan gençkızların durumunu ele almaktaydı.

Fakat Diderot'nun ikiyüz yıl önce başına gelmiyen şey, 1966 Fransasında aynı romandan perdeye aktarılan "Suzanne Simonin, la religieuse" filminin başına geldi. Jacques Rivette'in çevirdiği film, Fransız Sansür Kurulundan iki defa gösterilme izni aldığı halde, Fransız İstihbarat Bakanı filmin ne Fransada, ne de Fransa dışında gösterilmesine izin verdi. Diderot'nun romanının ikiyüz yıl önce bile uyandırmadığı tepkiyi, İstihbarat Bakanının yasak kararı uyandırdı. Şimdi fransız sinema çevreleri, aydın çevreler ve basın, "bazı din kurumlarının baskısı" ile alındığı ileri sürülen bu karara karşı büyük bir kampanya açmış bulunmaktadırlar.

4 milyon liralık zarar

Fransız İstihbarat Bakanının "La Religieuse" konusundaki kararı hangi yönden alınırsa alınsın, ileri tutar yeri olmıyan bir karar olarak görülmektedir. Önce, din ve ahlâk konularında oldukça sıkı bilinen Sansür Kurulunun bile, üstelik iki kere, filmde hiç bir sakınca görmemesi, yasak kararının ne kadar yanlış olduğunu ortaya koyan başlıca delil olarak ileri sürülmektedir. Bundan başka Diderot'nun romanının artık klâsik bir eser olduğu ve okullarda bu sıfatla incelendiği hatırlatılmaktadır. Diderot'nun birçok eserinin Vatikanın yasak eserler listesine alındığı halde "La Religieuse"ün bu listenin dışında bırakılmasına işaret edenler, kitabın bugün artık terkedilmiş çok kötü bir âdete karşı kaleme alındığını belirtmekte ve bu durumda romanı çok sâdık bir şekilde perdeye yansıtan filmde din aleyhtarı veya fransız din çevrelerini küçültücü bir hava aramanın, öküz altında buzağı aramaktan farksız olduğunu söylemektedirler.

Fransız İstihbarat Bakanının Diderot'nun "La Religieuse"ü yazışından ikiyüz yıl sonra ortaya böyle bir mesele çıkarışı bu bakımdan hiç de akıllıca bir hareket sayılmamaktadır. Çünkü Bakanın bu hareketi yalnız kendisine karşı kütle halinde cephe alınmasıyla kalmamış, filmin yapımcısı Georges de Beauregard'ın meseleyi Danıştaya götürmesine de yol açmıştır. "La Religieuse"ün yasaklanmasıyla yapımcı, aşağı yukarı 4 milyon liralık zarara uğramıştır. Danıştayın hem kararın iptali, hem de uğranılan zararın tazmini konusunda vereceği karar büyük bir merakla beklenmektedir. Bu arada Oyuncular Sendikası bir bildiri yayınlıyarak, İstihbarat Bakanının tutumunu söz ve düşünce hürriyeti adına protesto etmiştir. Fakat İstihbarat Bakanının kararının ne kadar sakat olduğunu ortaya koyan en dikkate değer davranış, sağcı olarak bilindiği kadar geleneksel din ve ahlâkın savunucusu da geçinen muhafazakâr "Le Figaro" gazetesinin bile yasak kararına cephe alışıdır. Gazete, "yersiz tedbir" başlığıyla yayınladığı bir yazıda "korkunun koyduğu yasaklar

gerçeğe hiç bir vakit hizmet edememiştir" dedikten sonra, tanınmış bir ilâhiyatçı olan Rahip Marc Oraison'un da, "La Religieuse" filmini seyrettikten sonra düşüncesi sorulunca, "filmin dini küçültücü hiç bir yanı bulunmadığını" söylediğini yazmaktadır.

Herhalde "La Religieuse" olayı, Fransada film sansürünün bugüne kadar yol açtığı en tartışmalı ve çekişmeli olayı olmağa adaydır.

Suya düşen proje

"La Religieuse" olayının beklenmedik bir etkisi, ünlü yönetmen Luis Bunuel'in çevirmeği tasarladığı "Le Moine - Rahip" filminin şimdilik geri kalması oldu. Bunuel'in Jeanne Moreau ve Ömer Şerif ile çevireceği filmi önce benimsiyen fransız yapımcı, "La Religieuse"ün uğradığı âkıbet karşısında Bunuel'i yarı yolda bıraktı. Bir bakıma fransız yapımcıyı mâzur görmek gerekir: Rivette'in zararsız "La Religieuse"ü yasaklamaya uğradıktan sonra ingiliz yazar Matthew Gregory Lewis'in din aleyhtarı ünlü "Ambrosio or the Monk" romanından Bunuel'in yaptığı aktarma haydi haydi kazaya uğrayacaktı. Kaldı ki, yapımcının ileri sürdüğüne göre Bunuel, Lewis'in romanını bile "hafif" bularak, senaryoya kendine mahsus bazı sahneler eklemişti. "La Religieuse" olayı üzerine demeç veren fransız yapımcı, Bunuel'in tasarısı için şunları söylemektedir:

"Kendileriyle temas ettiğimiz amerikan, fransız veya ispanyol, bütün dağıtımcılar filmin din aleyhtarı konusundan ürktüler. Filmin dayandığı Matthew Gregory Lewis'in romanı, 18. Yüzyılın katolik aleyhtarı kitapları serisindendir. Diderot'nun 'La Religieuse'ünün başına gelenler ise hiç de cesaret verici olmamıştır. Öte yandan Bunuel de senaryoya kendi zevkine uygun bazı sahneler kattı. Meselâ filmin kahramanı, yani rahibe kılığına giren bir kadınla manastırda seks âlemleri düzenleyen kendini şeytana kaptırmış rahip, filmin sonunda Vatikan Sarayının balkonunda görünmektedir. Çünkü Papa seçilmiştir!"

Ama sinema dünyasının en ele avuca sığmaz yönetmeni olan Bunuel, fransız yapımcının kendisini yarı yolda bırakmasına rağmen bu işten vazgeçmiş değildir. Meksikada bulunan Bunuel, kendine başka bir yapımcı aramaktadır ve "Rahip"i ne pahasına olursa olsun çevirmek istediği için de romanın telif hakkını kendisi satın almıştır.